

Minna Ojalehto

**Maahanmuuttajanuorten kotoutuminen - hyvät käytännöt
opintojen nivelvaiheessa**

Kirjallisuuskatsaus

**Opinnäytetyö
CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma
Toukokuu 2016**

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Centria-ammattikorkeakoulu	Aika Toukokuu 2016	Tekijä Minna Ojalehto
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn nimi Maahanmuuttajanuorten kotoutuminen - hyvät käytännöt opintojen nivelvaiheessa		
Työn ohjaaja Helinä Nurmenniemi	Sivumäärä 40	
Työelämäohjaaja Leena Raudaskoski		
<p>Opinnäytetyön tavoitteena on ollut koota tietoa tutustumalla ajankohtaisimpiin tiedotteisiin, tutkimustietoon sekä kirjallisuuteen liittyen maahanmuuttajanuorten kotouttamiseen erityisesti opintojen nivelvaiheessa. Opintojen nivelvaiheessa eli esimerkiksi peruskoulun ja toisen asteen siirtymävaiheessa Suomeen saapuminen on haasteellista maahanmuuttajanuorelle. Silloin riski jäädä työ- tai kouluelämän ulkopuolelle on suuri.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena, kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, joka on yleiskatsaus aiheeseen ilman tarkkoja sääntöjä. Tutkimuksen aineistona oli viisi 2010-luvulla suomalaisissa ammattikorkeakouluissa toteutettua tutkimusta, joissa esiteltiin projekteja, työpajoja ja valmentavia koulutuksia maahanmuuttajanuorten kotoutumiseen liittyen.</p> <p>Tutkimuskysymyksiä työssä oli kaksi:</p> <ul style="list-style-type: none">• millaisia ovat maahanmuuttajanuorten kotoutumisen hyvät käytännöt opintojen nivelvaiheessa?• millaisia muutoksia nivelvaiheen kotouttamisella on ollut maahanmuuttajanuorille? <p>Tutkimuksen tuloksena löydettiin hyviä käytäntöjä muun muassa kielen oppimiseen liittyen. Positiivisia muutoksia maahanmuuttajanuorten elämässä näkyi tulevaisuuden suunnitelmissa, arkielämän taidoissa ja osallisuuden tunteessa.</p>		

Asiasanat

Hyvä käytäntö, kotoutuminen, kuvaileva kirjallisuuskatsaus, opintojen nivelvaihe

ABSTRACT

Centria University of Applied Sciences	Date May 2016	Author Minna Ojalehto
Degree programme Bachelor of Social Services		
Name of thesis Integration of young immigrants - good practices in the transition stage of education		
Instructor Helinä Nurmenniemi	Pages 40	
Supervisor Leena Raudaskoski		
<p>The aim of the thesis was to gather information by exploring current data, research results and literature related to the integration of young immigrants, particularly in the transition stage of education. Coming to Finland, for example, between primary school and second degree education is challenging for young immigrants. At that period the risk to be socially excluded is high.</p> <p>The research was implemented as a qualitative, descriptive literature review, which is a general overview of the topic, without strict rules. The research material was five researches made in 2010s at Finnish universities of applied sciences. The researches were about projects, workshops and preparatory training for young immigrants.</p> <p>There were two research questions in this study:</p> <ul style="list-style-type: none"> • what are the good practices for the integration of young immigrants in the transition stage of education? • what kind of changes there were in lives of young immigrants due to these projects? <p>As a result of the study we found good practices related for example to language studying. Positive changes in the lives of young immigrants were affiliated in future plans, daily living skills and at the sense of inclusion.</p>		

<p>Key words Descriptive literature review, good practice, integration, transition stage of education</p>
--

**TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS**

1 JOHDANTO	1
2 MAAHANMUUTTAJA	3
2.1 Maahanmuuttaja ja turvapaikanhakija	3
2.2 Nykytilanne Suomessa	4
3 KOTOUTUMINEN	7
3.1 Mitä kotoutuminen on?	7
3.2 Alkukartoitus	8
3.3 Kotoutumissuunnitelma ja kotoutumisen arviointi	9
3.4 Maahanmuuttajanuoren koulutus	10
3.5 Hyvä käytäntö kotouttamisessa	12
3.6 Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö	13
4 AIHEEN VALINTA JA TUTKIMUSMENETELMÄT	15
4.1 Aiheen valinta ja tutkimuksen tavoite	15
4.2 Tutkimusmenetelmänä kirjallisuuskatsaus	17
4.3 Aineiston valintaprosessi	18
4.4 Tutkimusaineisto	20
4.5 Tutkimusaineiston analysointi	22
5 TULOKSET	25
5.1 Kotoutumisen hyvät käytännöt opintojen nivelvaiheessa	25
5.2 Muutokset kotoutumista edistävissä toimissa opintojen nivelvaiheessa	27
5.3 Yhteenveto	29
6 POHDINTA	33
LÄHTEET	37
KUVIOT	
KUVIO 1. Aikuisten ja alaikäisten turvapaikanhakijoiden määrät vastaanottokeskuksissa Suomessa vuosina 2014 ja 2015 (Maahanmuuttovirasto 2016.)	5
KUVIO 2. Hyvän käytännön ominaisuuksia nivelvaiheessa	29
KUVIO 3. Nivelvaiheen koulutuksen muutokset	30
TAULUKOT	
TAULUKKO 1. Aineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit aineistonhakuvaiheessa	18
TAULUKKO 2. Aineistojen haku ja valikoituminen keväällä 2016	19
TAULUKKO 3. Yhteenvetotaulukko tutkimuksista (Mankonen 2015; Kirvesniemi 2013; Rantapelkonen 2010; Mikkola 2012; Mattila 2014.)	23

1 JOHDANTO

Parhaillaan meneillään oleva, suurin toisen maailmansodan jälkeinen pakolaiskriisi näkyy myös Suomessa, joka on sitoutunut ottamaan pakolaisia vastaan vuoden 1951 niin kutsutulla Geneven sopimuksella (Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus 77/1968). Vuoden 2015 aikana turvapaikanhakijoita saapui Suomeen yli 30 000, joka on lähes kymmenkertainen määrä edellisvuoteen verrattuna (Sisäministeriö 2016a). Siellä missä liikkuminen on ollut mahdollista, monikulttuurisuus on aina ollut osa elämää, eikä nykypäivänä enää ole mahdollista elää ollen tekemisissä vain yhden kulttuurin ja sen vaikutuspiirin kanssa. Ajankohtaisuutensa vuoksi monikulttuurisuus ja sen lisääntyminen haastavat kehittämään jatkuvasti uusia tapoja toimia. (Korhonen & Puukari 2013, 35, 72.) Seuraavaksi turvapaikanhakijoiden suuri määrä aiheuttaa haasteita kotoutumisen saralla, jossa hyvillä käytännöillä on kysyntää.

Maahanmuuttajien integraatiolla eli kotoutumisella tarkoitetaan monivaiheista prosessia, jonka myötä maahanmuuttajista tulee yhteiskunnan toiminnallisia jäseniä (Pitkänen 2006, 25). Maahanmuuttajanuorten kohdalla Suomeen saapuminen peruskoulutusvaiheen jälkeen toiselle asteelle siirryttäessä on merkittävä syrjäytymisen riskitekijä (Mattila 2014). Erilaiset valmentavat koulutukset ovat tärkeässä roolissa koulutusten välivaiheesta eteenpäin pyrittäessä. Tässä niin kutsutussa nivelvaiheessa tukea ja ohjausta tarjoavat esimerkiksi ammattikouluihin ja ammattikorkeakouluihin valmistavat koulutukset ja ammattistartit sekä työpajat.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on koota kuvailevan kirjallisuuskatsauksen muodossa tietoa siitä, millaisia ovat kotoutumisen hyvät käytännöt maahanmuuttajanuorten opintojen nivelvaiheessa ja millaisia muutoksia opintojen nivelvaiheen kotoutumista edistävillä toimilla on ollut maahanmuuttajanuorten elämässä. Tutkimuksen tarkoituksena on ollut löytää lähinnä suuntaviivoja sille, millä alueilla hyvien käytäntöjen vaikutus korostuu. Sen myötä kotouttamista ja koulutusmahdollisuuksia edistävää toimintaa voidaan kohdentaa näille alueille. Aineistoina käytettyjen tutkimusten kohderyhmäksi on määritelty nuoret, joilla nuorisolaissa tarkoitetaan alle 29-vuotiaita (Nuorisolaki 27.1.2006/72).

Ilmiön ollessa suhteellisen tuore, tähän opinnäytetyöhön on pyritty löytämään tietoa mahdollisimman tuoreista tutkimuksista ja julkaisuista. Kaikki aineistona käytetyt tutkimukset ovat 2010-luvulta. Kotoutumista, hyviä käytäntöjä ja aiheen ajankohtaisuutta on aukaistu opinnäytetyön teoriaosuudessa.

2 MAAHANMUUTTAJA

2.1 Maahanmuuttaja ja turvapaikanhakija

Maahanmuuttaja on henkilö, joka muuttaa Suomeen muuten kuin kausityöläisenä tai turistina. Toisen sukupolven maahanmuuttaja on Suomessa syntynyt henkilö, jonka vanhemmista vähintään toinen on syntynyt Suomen ulkopuolella. (Ahokas 2010.) Maahanmuuttajia tulee Suomeen lukuisista eri syistä. Näitä voivat olla perhesuhteet Suomessa, turvapaikan hakeminen, paluumuutto takaisin Suomeen ulkomailta tai muutto työn tai opiskelun perässä. (Pitkänen 2006, 21.)

Maahanmuuttajanuoria koskevassa tutkimuksessa on usein kaksi yksinkertaista jaottelutapaa, jossa maahanmuuttajanuoret nähdään yhtenä yhtenäisenä ryhmänä, eikä nähdä eroa kantaväestön nuoriin verrattuna. Maahanmuuttajanuoret kuitenkin eroavat yksilöllisesti arvomaailmoiltaan ja elämäntilanteiltaan toisistaan suurestikin ja kulttuuriset lähtökohdat ja kotoutumisprosessi vaikuttavat heillä myös koulunkäyntiin. Koulutyö on sitä vaikeampaa, mitä myöhäisemmässä vaiheessa Suomeen on tultu, sillä koulukieleen- ja maailmaan voi olla hankala päästä kiinni. (Korhonen & Puukari 2013, 226.)

Turvapaikanhakija on henkilö, joka hakee Suomesta turvapaikka-asemaa (Ahokas 2010). Turvapaikkaa voi hakea Suomesta, jos on perustellusti aihetta pelätä oman turvallisuutensa puolesta, eikä omasta maastaan ole mahdollista hakea turvaa pelon takia. Syitä vainolle voivat olla esimerkiksi poliittiset mielipiteet, uskonto tai seksuaalinen suuntautuminen. Maahanmuuttovirasto tutkii, voidaanko hakijalle myöntää suojelua tai oleskelulupa. Jos päätös on myönteinen, hakija voi hakea matkustusasiakirjaa tai muukalaispassia, ja hän saa kuntapaikan suomalaisesta kunnasta. (Maahanmuuttovirasto 2016a.)

Kiintiöpakolaisille on myönnetty YK:n pakolaistoimisto UNHCR:ssä pakolaisen asema tai heillä on muu kansainvälisen suojelun tarve. Kiintiöpakolaiset ovat yleensä YK:n pakolaisleireillä, joista heidät sijoitetaan eri maihin ja ohjataan suoraan kuntiin. (Laitinen, Jukarainen & Boberg 2016.)

2.2 Nykytilanne Suomessa

Vaikka Eurooppaa koettelee tällä hetkellä talouskriisi, se houkuttelee puoleensa kolmannen maailman kansalaisia, jotka pyrkivät Eurooppaan sekä laillisin että laittomin keinoin. Myös liikehdintä EU:n rajojen sisällä on vilkasta. Vallitsevan laman vuoksi työttömyys on yleistynyt ja heikentänyt maahanmuuttajat mukaan lukien riskiryhmien työmarkkina-asemaa. Väestön ikääntymisen takia uhkaava työvoimapula haastaa ratkaisemaan sen, miten työvoimaa voidaan lisätä ja miten taataan työvoiman laatu. Osa EU-maista puhuu EU-alueen ulkopuolelta tulevan työvoiman puolesta, kun taas osa perustelee tiukempaa maahanmuuttopolitiikkaa sillä, ettei nykyistäkään maahanmuuttajaväestöä kyetä kunnolla kouluttamaan ja työllistämään. (Korhonen & Puukari 2013, 158-160.) Maahanmuuton on ennustettu kasvavan merkittävästi tulevana vuosikymmeninä, mikäli siihen liittyviä haasteita ei onnistuta ratkaisemaan ajoissa (Valtioneuvosto 2015).

Yleisradion eduskuntaryhmien puheenjohtajille teettämässä kyselyssä maahanmuutto ja turvapaikanhakijat nousivat yhdeksi tärkeimmistä teemoista eduskunnan kevätkaudelle 2016 (De Fresenes, 2016). Nykyisen hallituksen yhtenä maahanmuuttopolitiikan tavoitteena on *”edistää Suomen työllisyyttä ja julkistaloutta vahvistavaa, huoltosuhdetta kohentavaa sekä talouden kansainvälistymistä edistävää työperäistä maahanmuuttoa.”* (Valtioneuvoston kanslia 2015, 37-38.)

Hallituksen 8.12.2015 julkaistun turvapaikkapoliittisen ohjelman yksi tavoite on kotouttaa turvapaikanhakijat tehokkaasti ja taloudellisesti. Tavoitteisiin pyritään tehokkaalla kuntiin ohjaamisella ja kotouttamisjärjestelmällä sekä edellyttämällä maahanmuuttajilta aktiivista osallistumista kotouttamistoimiin ja osallistamalla heitä työtehtäviin. Myös suomen kielen opetusta halutaan lisätä, sekä kehittää kotoutumisen seurantajärjestelmiä. Osallisuuden tunnetta lisäämällä ennaltaehkäistään etenkin maahanmuuttajanuorten kohdalla radikalisoitumista ja ulkopuolisuuden tunnetta. (Valtioneuvosto 2015.) Maahanmuuttajataustaisilla nuorilla esiintyy kantasuomalaisia enemmän erilaisia elämänhallintaan liittyviä ongelmia ja joka kolmas tai neljäs heistä oireilee. (Laitinen, Jukarainen & Boberg 2016, 55.)

Turvapaikanhakijoiden määrä on näkynyt muun muassa vastaanottoyksiköiden määrän räjähdysmäisenä kasvuna (Kuvio 1). Vastaanottoyksiköitä oli Suomessa vuoden 2015 lopussa

yhteensä 212, kun vuotta aiemmin niitä oli vain 28. Yksiköistä 68 oli alaikäisten yksiköitä vuonna 2015, kun vuotta aiemmin vastaavien yksiköiden osuus oli 8. Asukkaiden määrä alaikäisten yksiköissä kasvoi 150 asukkaasta 2 500 asukkaaseen. (Maahanmuuttovirasto 2016c.)

KUVIO 1. Aikuisten ja alaikäisten turvapaikanhakijoiden määrät vastaanottokeskuksissa Suomessa vuosina 2014 ja 2015 (Maahanmuuttovirasto 2016.)

Turvapaikanhakijoiden suuri määrä ja lisääntyvä monikulttuurisuus tulevat näkymään muun muassa työ- ja kouluelämässä, joissa hyvälle käytänteille on kysyntää kotoutumista tehostettaessa ja kehitettäessä. Maahanmuuttovirasto on palkannut paljon henkilöstöä turvapaikkahakemusten käsittelyyn, ja seuraavaksi paine siirtyy kotouttamisen puolelle (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016b).

Joissakin kaupunkikouluissa maahanmuuttajaopiskelijoiden suuri määrä näkyy jo vahvasti, heitä voi olla jopa yli 30 prosenttia koko koulun oppilasmäärästä (Korhonen & Puukari 2013, 224). Ulkomaalaiset hakeutuvat korkeakouluista useammin ammattikorkeakouluun kuin yliopistoon, 85 prosenttia heistä haki ensisijaisesti ammattikorkeaan ja 15 prosenttia yliopistoon vuoden 2015 kevään yhteishaussa. Syksyllä 2015 opiskelupaikan ammattikorkeakoulussa vastaanottaneista 7 prosenttia oli ulkomaalaisia, kun yliopistossa aloittaneista vastaava luku oli 2 prosenttia. (Opetushallitus 2015.)

Maahanmuuttajataustaiset jäävät kantaväestöä selvästi useammin jatko-opintojen tai työelämän ulkopuolelle, ja lukioissa ja korkeakouluissa maahanmuuttajien suhteellinen osuus on pienempi kuin kantaväestön osuus. (Korhonen & Puukari 2013, 224-225.) Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien vieraskielisten osuus on nelinkertainen kyseiseen väestöosuuteen suhteutettuna (Mattila 2014). Suomessa toisen sukupolven 15-34- vuotiaat maahanmuuttajanaiset jäävät kantaväestöön verrattuna puolet herkemmin peruskoulun jälkeen ilman työ- tai opiskelupaikkaa. Maahanmuuttajataustaiset myös keskeyttävät peruskoulun jälkeiset opintonsa kantaväestöä useammin. Koulutuspolulla eteneminen on erityisen haastavaa nuorilla, jotka saapuvat maahan oppivelvollisuusiän loppupuolella tai sen jälkeen, sillä he saattavat jäädä perusopetuksen ja aikuisten kotoutumiskoulutuksen välimaastoon ilman selkeää koulutusmallia. (Laitinen, Jukarainen & Boberg 2016, 38, 44-45.)

Euroopan yhteiskunnat ovat itse muutosprosessissa, joten maahanmuuttajien täytyy sopeutua muutosta läpikäyviin yhteiskuntiin, joissa instituutiot muuttavat jatkuvasti muotoaan (Niessen & Schibel 2007, 7). Määräaikaisten hankkeiden sijaan muutoksia kotouttamistoimissa kaivattaisiin kipeimmin rakenteellisissa ja lainsäädännöllisissä asioissa. Maahanmuuttajien työttömyys- ja sosiaalitukia on koettu passivoiviksi, ja ratkaisuksi tähän on esitetty esimerkiksi taloudellisen tuen sitomista oppimistuloksiin. Tällöin nuorten olisi kannattavampaa siirtyä opintoihin ja edetä niissä. (Laitinen, Jukarainen & Boberg 2016, 47, 49.)

Parhaillaan Työ- ja elinkeinoministeriö uudistaa yhdessä Maahanmuuttoviraston kanssa työ- ja opiskeluelämää siirtymisen keskeisiä prosesseja. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016b.) Prosessiuudistusten tarkoituksena on kartoittaa osaamista jo vastaanottokeskuksissa, jotta maahanmuuttajat voitaisiin ohjata paremmin sellaisille alueille, jotka vastaavat heidän koulutustaan (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016b). Koulutuksessa uudistamistarpeita on niin taitojen tunnistamisessa kuin niiden täydentämisen kehittämisessäkin (Valtioneuvosto 2015).

Kotouttamisen suunnitteleminen on haastavaa, sillä kotoutuminen on pitkä prosessi eikä se etene suoraviivaisesti. Kotoutuminen kestää laskennallisesti noin kolmesta neljään vuotta, usein pidempään kuin kansalaisuuden saaminen, ja sen vaikutukset ulottuvat toiseen ja kolmanteen sukupolveen asti (Ahokas, 2010, 8-9; Työ- ja elinkeinoministeriö 2016c).

3 KOTOUTUMINEN

3.1 Mitä kotoutuminen on?

Suomen lainsäädännössä kotoutuminen määritellään maahanmuuttajan yksilölliseksi kehitykseksi tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan, samalla säilyttäen omaa kieltä ja kulttuuriaan. Kotouttaminen taas määritellään viranomaisen järjestämiksi kotoutumista edistäviksi toimenpiteiksi ja voimavaroiksi. Kotoutumislainsäädännöllä pyritään lisäämään maahanmuuttajien osallisuutta paikallistasolla sekä *”edistämään tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken”*. Kunnan tehtävänä on huolehtia siitä, että kunnan palvelut soveltuvat myös maahanmuuttajille. (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999, 2§; Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 1§, 29§, 30§.)

Kaksisuuntaisen kotoutumisen määritelmässä kotoutuminen ymmärretään pitkäkestoisena maahanmuuttajan ja vastaanottavan maan keskinäisenä sopeutumisprosessina. Määritelmässä maahanmuuttajien ajatellaan uuteen maahan asetuttuaan muodostavan osallistumisellaan osan yhteiskunnasta, myös taloudellisesti. Määritelmässä kotoutumisen ymmärretään koskevan myös vastaanottavan yhteiskunnan kykyä asettua vastavuoroisesti kulttuurien kohtaamiseen. (Ahokas 2010, 8-9; Korhonen & Puukari 2013, 36-38, 162.)

Yhdensuuntaisessa lähestymistavassa maahanmuuttajien odotetaan luopuvan kotoutuessaan kielellisistä, kulttuurisista ja sosiaalisista erityispiirteistään omaksuen uuden yhteiskunnan arvot ja käytänteet siten, että heistä tulee täysin erottumaton osa väestöä. Kaksisuuntaisen kotouttamisen malli sen sijaan pitää tärkeänä myös yksilöiden oman kulttuurisen identiteetin säilyttämistä. Onnistuneella kulttuuriin integroitumisella näyttäisi olevan vahva yhteys monikulttuurisia arvoja korostavaan ajattelutapaan, missä uuden kulttuurin tapojen opettelu rinnalla arvostetaan myös aiemman kulttuurin piirteiden säilyttämistä. Kulttuurisella piirteellä voidaan tarkoittaa vaikkapa oman äidinkielen taidon säilyttämistä suomen tai ruotsin kielen opiskelun rinnalla. (Korhonen & Puukari 2013, 36, 42.) Tässä opinnäytetyössä kotoutuminen käsitetään maahanmuuttajan ja vastaanottavan maan välisenä kaksisuuntaisena prosessina.

Kotoutumisen yleisenä tavoitteena pidetään riippumattomuutta. Hallitus pyrkii antamaan maahanmuuttajille mahdollisuuden riippumattomasti asumisen, työllisyyden, koulutuksen, sosiaalisten verkostojen ja yhteiskuntaan osallistumisen osalta. (Ahokas 2010, 9-10.) Kotouttamisen ymmärtäminen ei riipu vain historiasta ja perinteistä, vaan eri sidosryhmien kuten hallituksen ja vapaaehtoissektorin näkemyksistä, joiden yhteistä osallistumista onnistunut kotoutuminen vaatii. Poliittisilla johtajilla on suuri vastuu julkisina valistajina ja toimijoina myönteisen asenteen edistämässä ja rasismien torjumisessa. Esteitä tehokkaalle kotoutumiselle voivat olla prosessissa olevien tahojen määrä ja niiden eriävät käytännöt, byrokratia sekä viestintävaikeudet. (Ahokas 2010, 9-10, 46.)

3.2 Alkukartoitus

Kunta laatii yhdessä työvoimaviranomaisen ja kansaneläkelaitoksen kanssa kotouttamishjelman. Ohjelma sisältää suunnitelman yleisistä tavoitteista, toimenpiteistä, voimavaroista sekä yhteistyöstä kotouttamisessa, ja sen laadinnassa kuullaan maahanmuuttajia, kansalaisjärjestöjä, työntekijä- ja työnantajajärjestöjä sekä muita paikallisia tahoja. (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999, 7§.)

Maahanmuuttajalla on oikeus saada tietoa oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan suomalaisessa yhteiskunnassa ja työelämässä. Perustietoa annetaan kaikille Suomeen muuttaville joko oleskelulupapäätöksen tiedoksiannon, oleskeluoikeuden rekisteröinnin, oleskelukortin myöntämisen tai kotikunta- ja väestötietojen rekisteröinnin yhteydessä. Viranomaisten on annettava maahanmuuttajalle ohjausta ja neuvontaa kotoutumista edistävästä toimenpiteistä ja palveluista sekä työelämästä. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 7§ ja 8§.)

Kotoutuminen käynnistyy työ- ja elinkeinotoimiston tai kunnan käynnistämällä alkukartoituksella, jossa selvitetään maahanmuuttajan tarve kotoutumispalveluihin sekä kotoutumissuunnitelmaan ja -koulutukseen. Alkukartoituksessa selvitetään maahanmuuttajan aiempi koulutus, työhistoria, kielitaito ja muut kotoutumiseen ja työllistymiseen vaikuttavat seikat, ja sen perusteella arvioidaan kotoutumissuunnitelman tarve. Alkukartoituksen järjestäjä ohjaa maahanmuuttajan tarvittaessa muiden palveluiden piiriin. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 9§ ja 10§.)

3.3 Kotoutumissuunnitelma ja kotoutumisen arviointi

Maahanmuuttajalla, joka on ilmoittautunut työttömäksi työnhakijaksi tai hakee toimeentulotukea, on oikeus kotoutumissuunnitelmaan. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä kunnan ja työvoimatoimiston kanssa, ja se on laadittava viiden kuukauden kuluessa siitä, kun työttömyys tai toimeentulotukiasiakkuus on saanut alkunsa. Kotoutumissuunnitelman tarkoitus on eri toimenpitein tukea maahanmuuttajaa perheineen yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavien tietojen ja taitojen hankkimisessa. Maahanmuuttajalla on velvollisuus osallistua suunnitelman laatimiseen sekä sen toteuttamiseen. Yhteistyöstä kieltäytyessään hänen toimeentulotukeaan voidaan alentaa tai työmarkkinatukensa evätä kuuden viikon ajaksi. (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999, 10§, 11§ ja 15§, Laki työmarkkinatuesta 1542/1993, 17§ ja 18§)

Kotoutumissuunnitelmassa voidaan sopia kotoutumiskoulutuksesta, perusopetusta täydentävästä luku- tai kirjoitustaidon opetuksesta, alaikäisillä maahanmuuttajilla oman äidinkielen opiskelusta sekä muista kotoutumista edistävästä palveluista ja toimenpiteistä. Kotoutumiskoulutuksen tarkoituksena on vahvistaa työelämässä ja yhteiskunnassa tarvittavia kielellisiä ja muita valmiuksia, ja jokaiselle laaditaan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma. Kotoutumiskoulutuksen kesto on yleensä noin vuoden, korkeintaan 60 opintoviikkoa, johon sisältyy vähintään kuuden opintoviikon työelämäjakso. Koulutuksen jälkeen maahanmuuttaja voi jatkaa esimerkiksi ammatillista osaamista vahvistavaan koulutukseen, työllistymispalveluiden piiriin tai suoraan työelämään, myös yrittäjänä. Kotoutumissuunnitelman toteuttamisen aikana maahanmuuttajalle maksetaan toimeentulon turvaamiseksi kotoutumistukena työmarkkinatukea tai toimeentulotukea. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016c; Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 11§, 19§ ja 20§.)

Suomessa kotouttamista arvioidaan ja seurataan eri mittareilla. Kotoutumisen, kotouttamisen ja etnisten suhteiden seurantajärjestelmän indikaattorit on määritelty vuosina 2009 ja 2010. Indikaattoreita luotaessa on pidetty tärkeänä, että niiden määrä olisi kohtuullinen ja seuranta voitaisiin toteuttaa säännöllisesti kohtuullisin kustannuksin. Mittareilla pyritään kuvamaan maahanmuuttajien tilanteen lisäksi yhteiskunnan kehitystä. Seurantajärjestelmän eri osa-alueille on yhteensä 29 indikaattoria, jotka kuvaavat myös osin päällekkäisiä ryhmiä. Koulutuksen alueella tietoa kerätään esimerkiksi peruskoulutuksen jälkeen jatkokoulutukseen jatkavien määristä sekä koulutuksen keskeyttäneiden määristä. Työllisyyttä kuvaavia mittareita

ovat maahanmuuttajien työllisyysasteet suhteutettuna kantaväestöön, sijoittuminen koulutusta vastaavaan työhön ja työllisyyden seuranta. Kotoutumisen seuranta toteutetaan käytännössä muun muassa maahanmuuttajabarometreinä, erinäisinä tutkimuksina ja kyselyinä Tilastokeskuksessa, Työ- ja elinkeinoministeriössä ja Opetushallituksessa sekä kyselyinä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2013, 10-14.)

3.4 Maahanmuuttajanuoren koulutus

Ammattitaidon hankkiminen ja sen arviointi vaikuttavat olennaisesti työuraan, työttömyyteen ja uralla etenemiseen tai sen vaihtamiseen. Yhä useammat ammatit edellyttävät jatkuvaa opiskelua ja uusien taitojen hankkimista. (Niessen & Schibel 2007, 53.) Uudentyyppiset koulutuksiin valmistavat koulutukset kuten ammattistartti ja ammattikorkeakouluopintoihin valmistava koulutus, ovat syntyneet vastaamaan muuttuvan yhteiskunnan tarpeisiin (Kirvesniemi 2013). Maahanmuuttajanuorelle koulu on usein suomalaisen yhteiskunnan ja kodin maailman kohtaupaikka. Siellä kohtaavat kodin ja yhteiskunnan odotukset ja kulttuuriset jännitteet. (Korhonen & Puukari 2013, 230.)

Suomessa pyritään siihen, että kaikilla on samat mahdollisuudet koulutukseen. Opetus on pääosin maksutonta peruskoulussa, ammattikouluissa, lukiossa, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa. Peruskoulussa ateriat, oppimateriaalit, matkat ja oppilashuolto ovat maksuttomia, mutta ylemmillä asteilla ja erityiskouluissa opiskelusta tulee kustannuksia myös opiskelijalle. Oppivelvollisuusikäisellä maahanmuuttajalla on oikeus peruskoulutukseen, jos hän asuu vakituisesti Suomessa. Oppivelvollisuusikäistä vanhemman maahanmuuttajan koulutuksen suunnittelussa ja täydentämisessä pohjana käytetään aiempia suoritettuja tutkintoja, koulutusta ja työkokemusta. (Opetushallitus 2005, 3-5.)

Riittävän yksimieliset ja yhteiset toimintaperiaatteet ovat tärkeitä koulussa myös ihmisoikeuksien tasapuolisen toteutumisen kannalta (Korhonen & Puukari 2013, 25). Suomessa koulutukseen sovelletaan yhdenvertaisuuslakia, jonka tarkoitus on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää. Lain perusteella koululaitoksilla on velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta toiminnassaan, eikä ketään saa syrjiä alkuperän, kansallisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen tai muun henkilökohtaisen syyn perusteella. (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014, 1§, 6§, 8§.)

Perusopetuksessa maahanmuuttajanuorten ohjauksen tarve korostuu erityisesti suomalaisen kouluun ja kulttuuriin integroitumisessa sekä suunnan löytämisessä elämälle ja opinnoille peruskoulun jälkeen. Nuorilla maahanmuuttajilla on mahdollisuus osallistua erilaisiin yleissivistäviin opintoihin aikuisoppilaitoksissa sekä jatko-opintoihin valmentavaan koulutukseen joko perusopetuksen lisäluokilla tai valmentavissa ryhmissä. Jos maahanmuuttajalla ei ole suomalaista päättötodistusta, hänet voidaan valita ammatilliseen koulutukseen joustavassa valinnassa. Joustavan valinnan kautta hakija voidaan valita pistemäärästä riippumatta. Maahanmuuttajilla syy joustavaan valintaan voi olla esimerkiksi koulutodistusten vertailukelvottomuus. Hakijan kielitaitoa ja sitä myötä selviytymismahdollisuuksia opinnoissa voidaan selvittää kielikokeella tai haastattelulla. Ammatillisissa oppilaitoksissa maahanmuuttajien opetus voidaan järjestää joustavasti siten, että he saavat suomen tai ruotsin kielen ja oman äidinkieltensä opetusta, ja joissakin oppilaitoksissa on mahdollisuus tukiopetukseen. (Opetushallitus 2005, 13-17.)

Ammatilliseen koulutukseen pyrittäessä maahanmuuttajalla on mahdollisuus valmentavaan koulutukseen, jossa parannetaan kielitaitoa ja hankitaan ammattikoulutuksessa tarvittavia taitoja sekä elämänhallintaan liittyviä taitoja. Valmentavassa koulutuksessa tutustutaan eri ammatteihin, ja sitä voi saada myös ennen oppisopimuskoulutuksen aloitusta. (Opetushallitus 2015, 14.)

Valmentava Ammattikorkeakoululaki (932/2014, § 10) mahdollistaa maksuttoman ammattikorkeakouluopintoihin valmentavan koulutuksen tarjoamisen maahanmuuttajille. Koulutuksella voidaan tarjota ammattikouluun valmentavan koulutuksen tapaan kielellisiä ja muita valmiuksia opintoihin. Suomessa osa ammattikorkeakoulujen opintolinjoista on vieraskielisiä, ja hakijoiden kielitaitoa voidaan arvioida ammattikouluun pyrkimisen tavoin kielitesteillä (Opetushallitus 2005, 20).

Kaikenikäisille maahanmuuttajille järjestetään suomen tai ruotsin kielen opetusta, ja sen rinnalla pyritään kehittämään ja tukemaan myös maahanmuuttajan oman äidinkielen taitoa. Suomen tai ruotsin kielen ja maahanmuuttajan oman kielen opetuksessa tavoitteena on vahvistaa oppilaan monikulttuurista identiteettiä. Mikäli maahanmuuttajaoppilaan suomen tai ruotsin kielen taito ei ole äidinkieleltään suomen- tai ruotsinkielisen tasoinen kaikilla osa-alueilla, hänelle opetetaan peruskoulussa ja lukiossa suomea tai ruotsia toisena äidinkielenä joko erikseen tai eriyttynä tarpeiden mukaan. Kieltenopetusta Suomessa tarjoavat

ammattilliset aikuiskoulutuskeskukset, kansanopistot ja kansalaisopistot, aikuislukiot, yliopistot sekä korkeakoulut. (Opetushallitus 2005, 3, 11, 31.) Valtio korvaa tulkkauspalveluista aiheutuneet kustannukset kotouttamistoimissa sekä kodin ja koulun välisessä yhteistyössä niin kauan kuin se on tarpeellista (Korhonen & Puukari 2013, 194-195).

3.5 Hyvä käytäntö kotouttamisessa

Tutkimuksen toisena tutkimusongelmana pyrittiin löytämään kotoutumista edistäviä hyviä käytäntöjä maahanmuuttajanuorten opintojen nivelvaiheessa. Hyvä käytäntö ei ole terminä yksiselitteinen. Kotouttamisessa hyvä käytäntö voi olla jokin konkreettinen toimintatapa, joka on todettu toimivaksi tai vaikkapa rakenteellinen muutos organisaatiossa. Mitään käytäntöä ei voida toisintaa täsmälleen samanlaisena, sillä ne mukautuvat aina vallitseviin olosuhteisiin. Mikään käytäntö ei myöskään itsessään ole pelkästään hyvä, sillä kaikissa projekteissa ja käytännöissä on huonot puolensa, joista voi myös oppia. (Ahokas 2010, 28-31.)

Käytäntöjä voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta: vastaavatko ne tarpeita, innostavatko toimintaan, tuottavatko tuloksia kohtuullisin kustannuksin, otetaanko ne omakseen, jatketaanko niitä myös alkuvaiheen jälkeen, houkuttelevatko ne uusia tukijoita, sisältävätkö ne arviointia ja seurantaa, parantavatko ne kohteidensa sosioekonomista asemaa, vaikuttavatko ne laajemmin ympäristöön ja edistävätkö ne yleisiä poliittisia tavoitteita (Niessen & Schibel 2007, 90).

Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskuksen käynnistämä kotouttamisen hyviä käytäntöjä etsivä Internet-sivusto Kotouttaminen-fi määrittelee hyvän käytännön kriteereiksi muun muassa seuraavat ominaisuudet:

- tavoitteellisuus
- asiakaslähtöisyys
- tilanteeseen sopivuus
- vaikuttavuus
- mallinnettavuus
- yleistettävyyys

Tällöin käytäntö lähtee asiakkaan tarpeesta ja ottaa huomioon vallitsevat olosuhteet. Yleistettävyydellä tarkoitetaan käytännön toimivuutta myös toisenlaisessa ympäristössä kuin missä se alun perin on toteutettu. Mallinnettavuudella tarkoitetaan sitä, että toiminnalla on selkeä kehys ja prosessit. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016d.) Selkeän prosessin omaavaa käytäntöä on helpompi seurata ja tarkastella sen vaikuttavuutta.

Sosiaalialalla laki ja faktatieto määrittelevät pitkälle hyvän käytännön. Kotoutumisen onnistumista voidaan tarkastella ja osoittaa erilaisilla mittareilla. Kotoutumisen eri osa-alueille on määritelty indikaattoreita, joita seuraamalla voidaan saada käsitys maahanmuuttajien tilanteen kehittymisestä. Indikaattorit ovat osin päällekkäisiä, joten kokonaiskuvan saaminen kotoutumisen onnistumisesta tietyllä alueella ei ole täysin ongelmaton. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2013, 10-14.)

3.6 Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö

Monikulttuurista ohjaustyötä tehdään hyvin monella alalla, ja sosiaalialalla maahanmuuttajatyö painottuu pitkälti juuri ohjaus- ja neuvontatyöhön. Ohjauksen ja neuvonnan avulla maahanmuuttaja-asiakas löytää omien arvojensa mukaisia ratkaisuja elämänsä haasteisiin, ja pystyy elämään täysipainoisesti oman yhteisönsä ja ympäröivän yhteiskunnan rakentavana jäsenenä. Ohjauksessa pyritään perehtymään kokonaisvaltaisemmin ja syvällisemmin ohjattavan elämäntilanteeseen, kun taas neuvonta on suoraviivaisempaa ratkaisujen etsintää ohjattavan kysymyksiin. (Korhonen & Puukari 2013, 8-9, 15-17.)

Ihmisen voi olla haastava tunnistaa kulttuurinsa vaikutusta itseensä, ja oman yhteisön jäseniltä omaksutaan valtavasti ajattelu- ja toimintamalleja, arvoja ja asenteita täysin huomaamatta. Etnosentrismi on osittain tiedostamatonta ja automaattista maailman tarkastelemista yksipuolisesti omasta kulttuuristaan käsin. Etnosentrismissä oman elin- ja kulttuuriympäristön tavat ovat normaaleja ja yleismaailmallisia ja muut vieraat tavat poikkeuksia. Oppimalla tuntemaan eri kulttuureja ja tapoja omista periaatteistaan todennäköisemmin joustetaan, ja omien tapojen rinnalla myös muita tapoja voidaan nähdä normaaleina. Monikulttuurisissa kohtaamisissa opitut ja sisäistetyt asiat joutuvat haastetuiksi, ja sellaisissa tilanteissa ohjaajana työskentelevä kasvaa tietoisemmaksi omasta kulttuuristaan. Tämä mahdollistaa joustavat ja luovat lähestymistavat ja menetelmät maahanmuuttajien kanssa toimiessa. Länsimaiset

kulttuurit ovat yksilökeskeisimpiä, joten yhteisöllinen kulttuuri voi tuoda omat haasteensa. Oman identiteetin ymmärtäminen voi olla vierasta joissain kulttuureissa, samoin negatiivisten tunteiden ilmaisu etenkin vieraalle ihmiselle. (Korhonen & Puukari 2013, 14-16, 24, 63.)

Länsimaissa hengellisyys saattaa olla ohjaajalle vierasta aluetta, kun ohjattavalle sillä voi olla iso merkitys. Suuri osa Suomeen saapuvista maahanmuuttajista tulee kulttuureista, joissa uskonto ja pyhä edustavat keskeistä asemaa maailmantulkinnassa ja elämänarvoissa. Uskonto ja pyhä voi olla maahanmuuttajalle kokonaisvaltaisesti elämän merkityksellisin asia, ja siihen liittyy selittämättömyyttä, suuruutta ja epävarmuutta. Maallistuneemmissa länsimaissa todellisuuden hahmottaminen ja identiteetin rakentuminen ovat yksilökeskeisiä tehtäviä. Kukin yksilö voi valita omat arvonsa, ja yhteiskuntaa johdattelevat pyhän sijaan aineellinen kasvu ja kehitys. Maahanmuuttajatyössä pyhään liittyvien merkitysten ja kokemusmaailmojen ymmärtäminen onkin suuri haaste, ja kysymysten kohtaaminen saattaa aiheuttaa ohjaajassa epävarmuutta, kun tietoa on vähän eikä valmiita tulkintoja ole olemassa. Kuten muillakin elämän osa-alueilla, myös uskonnon suhteen ohjaustyössä ohjaajan on tärkeä tiedostaa oma vakaumus ja siihen liittyvät oletukset ja uskomukset. (Korhonen & Puukari 2013, 15, 112-118.)

Monikulttuurinen ohjaustyö asettaa tietynlaisia vaatimuksia ohjaustyölle. Ohjaaja saattaa yrittää liiaksi sopeuttaa ohjattavat vallitsevaan järjestelmään, kun itse järjestelmääkin tulisi tarkastella kriittisesti pyrkien poistamaan sen epäkohdat. Ohjaaja saattaa kohdella muista kulttuureista tulevia ylisuojelevasti korostaessaan erilaisuutta. Ohjaaja voi olla altis tekemään ennakko-oletuksia ja yleistyksiä kulttuureista ja niiden piirteistä. Yhteisöllisissä kulttuureissa liika yksilöllisyyden ja riippumattomuuden korostaminen saattaa jättää yhteisöt ja niiden voimavarat käyttämättä ja sysätä ne varjoon. Ohjaaja saattaa painottaa liikaa tunteiden sanallista ilmaisua, mikä joissakin kulttuureissa voi olla vierasta etenkin vieraan ihmisen kohdalla. Ohjattavien lähtökohtien ymmärtäminen on tärkeää, vaikka työssä keskityttäisiinkin voimakkaasti nykyhetkeen. (Korhonen & Puukari 2013, 25-26.)

Maahanmuuttajanuoret tasapainottelevat usein kolmen eri kulttuurin välillä, ja eri sukupolvien välillä voi olla ristiriitoja. Vaikka kulttuuriin sopeutuminen on aina hyvin subjektiivinen kokemus, yhteisöllisistä kulttuureista tulevilla sosiaaliset verkostot voivat olla äärimmäisen tärkeitä. Ne tulisikin huomioida ohjaustilanteissa esimerkiksi ottamalla perheenjäseniä tai yhteisönjäseniä mukaan ohjaukseen. Murrosikä on erityisen haavoittuva ikävaihe, kun eheän identiteetin rakentaminen on kesken eikä tiedetä mihin kuulutaan. (Korhonen & Puukari 2013, 14, 42, 225.)

4 AIHEEN VALINTA JA TUTKIMUSMENETELMÄT

4.1 Aiheen valinta ja tutkimuksen tavoite

Aihe opinnäytetyöhön tuli Centria Ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmalta. Koulutusohjelma halusi lisätietoa maahanmuuttajien kotoutumisen hyviin käytäntöihin liittyen, ja maahanmuuttajat aihealueena oli myös tutkimuksen tekijän oma kiinnostuksenkohde. Rajaus tarkentui aluksi koulutukseen ajankohtaisuutensa vuoksi. Nykyisestä turvapaikanhakijatilanteesta on arvioitu, että vuonna 2016 turvapaikan saa yli 10 000 henkilöä, mikä heijastuu väistämättä myös koulutuksen puolelle (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016b).

Seuraavaksi rajaus selkiytyi maahanmuuttajanuoriin koulutukseen hakeutumisen ja opiskelun ollessa heille kaikista ikäryhmistä ajankohtaisinta. Suomeen tulevista maahanmuuttajista suuri osa on nuoria opiskelu- ja työikäisiä, ja koulutus on yksi reitti työllistymiseen. Nuorisolaissa nuoreksi määritellään alle 29-vuotias, mutta tämän tutkimuksen tutkimusaineistosta ei voitu selvittää tutkimusten kohderyhmänä olleiden maahanmuuttajanuorten tarkkoja ikä (Nuorisolaki 27.1.2006/72). Valikoituneiden aineistojen tekijöiden ilmoittama maahanmuuttajanuori kohderyhmänä oli tässä tutkimuksessa riittävän tarkka tieto kohderyhmän ikähaarukasta. Toisin sanoen tämän tutkimuksen aineistosta rajautui pois sellaiset aineistot, joissa selkeästi kohderyhmänä olivat lapset, vanhukset tai aikuiset, eikä kohderyhmäksi mainittu nimenomaan nuoria.

Tutkimusongelma opinnäytetyöhön hahmottui ajankohtaisesta tilanteesta, missä turvapaikanhakijoiden kotouttamistoimet vaativat entistä tehokkaampia, hyviä käytäntöjä. Koulutuksen ulkopuolelle syrjäytymisriskeineen jää huomattava joukko vieraskielisiä. Suurin riski syrjäytymiseen on niillä nuorilla, jotka saapuvat Suomeen niin kutsutussa opintojen nivelvaiheessa eli esimerkiksi peruskoulun jälkeen, jolloin pitäisi hakeutua jatko-opintoihin tai töihin. Tällöin kotoutuminen on vielä kesken, suomen kielen osaaminen voi olla heikkoa, ja uuden kulttuurin toimintatavat eivät ole vielä tuttuja. Tässä opinnäytetyössä haluttiin keskittyä tarkastelemaan kotoutumisen hyviä käytäntöjä nimenomaan opintojen nivelvaiheessa.

Opinnäytetyön tilaajalle eli sosiaalialan koulutusohjelmalle koottu tieto maahanmuuttajanuorten kotoutumista edistävästä opintojen nivelvaiheen hyvistä käytännöistä

on hyödyllistä sekä sosiaalian opiskelijoiden koulutuksen suunnittelussa, että ammattikorkeakouluopintoihin valmentavan koulutuksen suunnittelussa. Ammattikorkeakoululaki (932/2014, § 10) mahdollistaa maksuttoman ammattikorkeakouluopintoihin valmistavan koulutuksen tarjoamisen maahanmuuttajille. Koulutuksella voidaan tarjota kielellisiä ja muita valmiuksia opintoihin, ja täten myös Centria ammattikorkeakoulu voi olla tarjoamassa maahanmuuttajille valmentavaa koulutusta tulevaisuudessa.

Toisaalta valmentava koulutus sitouttaa oppilaita kouluun kun kilpaillaan oppilaista, toisaalta sillä otetaan vastuuta maahanmuuttajien kotoutumisesta. Tavoitteellisella yksilöllisellä toiminnalla heitä sitoutetaan yhteiskuntaan. Englanninkielen valmennusta tarkoittavalla ”coaching”- termillä on jo 1500-luvulta lähtien tarkoitettu ”henkilön siirtämistä nykyisestä paikasta haluttuun päämäärään”, eli koulutukseen valmennettaessa saada heidät lopulta valmistumaan ja sitä kautta työelämään. (Kirvesniemi 2013.)

Opinnäytetyön tavoitteena on koota tietoa tutustumalla ajankohtaisiin tiedotteisiin, tutkimustietoon sekä kirjallisuuteen liittyen maahanmuuttajanuorten kotouttamiseen opintojen nivelvaiheessa. Tutkimuskysymyksiä työssä on kaksi ja ne on rajattu selkeästi:

- millaisia ovat maahanmuuttajanuorten kotoutumisen hyvät käytännöt opintojen nivelvaiheessa?
- millaisia muutoksia nivelvaiheen kotouttamisella on ollut maahanmuuttajanuorille?

Työssä esitellään hyviä käytäntöjä sosiaalian työkentällä Suomessa. Teoriassa avataan keskeisten käsitteiden ja kotoutumislakien kautta kotoutumisprosessin kokonaisuutta. Tutkimusongelman muodostumisen jälkeen vastausta tutkimusongelmaan lähdettiin etsimään kirjallisuuskatsaus-tutkimusmenetelmän avulla. Valmis opinnäytetyö julkaistaan valtakunnallisessa Theseus-tietokannassa, mistä se on kenen tahansa luettavissa ja hyödynnettävissä.

4.2 Tutkimusmenetelmänä kirjallisuuskatsaus

Tutkimusmenetelmäksi valikoitui laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimustapa, joka toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Tutkimusongelma on sellainen, että parhaiten tutkimuksen tavoitetta ajateltiin palvelevan ilmiötä kuvaileva, laadullinen tutkimus.

Kvalitatiivinen eli laadullinen ja kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimustapa nähdään usein vastakkainasettelun kautta, missä laadullinen tutkimustapa on yksi yhtenäinen kokonaisuus ja määrällisessä tutkimuksessa numeroaineistot ja tilastollisten menetelmien osuus korostuu. Perinteisesti laadullinen tutkimus on määritelty myös kritiikkinä määrälliselle tutkimukselle. Laadullisen tutkimuksen määritelmän alle mahtuu kuitenkin hyvin paljon erilaisia toisistaan poikkeavia tutkimustapoja, eikä laadullinen tutkimus ole irrallinen teoriasta. Tutkimuksessa käytetty teoria sen sijaan voi olla laadultaan hyvää tai huonoa. Laadullisen tutkimuksen voi ajatella eroavan määrällisestä havaintoaineiston tarkastelun ja argumentoinnin alueilla. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 5, 9, 18-22, 65.)

Kirjallisuuskatsaus on tutkimustapa, jossa tutkitaan aiemmin tehtyjä tutkimuksia, ja se rakentaa kokonaiskuvaa tietystä asiakokonaisuudesta. Sen avulla voidaan tunnistaa, arvioida ja tiivistää valmista julkaistua tutkimusaineistoa. Kirjallisuuskatsauksen avulla kootaan yhteen tutkimusten tuloksia, jotka voivat olla perustana uusille tutkimuksille. Uutta teoriaa ja käsitteistöä on vaikea saada aikaan perehtymättä siihen, mitä tieteenalalla on aiemmin tehty. Kirjallisuuskatsaus-terminä viittaa katsauksen lisäksi arviointiin, ja voi tarkoittaa myös selontekoa, arvostelua, tarkistusta ja jopa historiikkia. (Salminen 2011.) Kirjallisuuskatsauksella voidaan tarkoittaa myös tutkimuksen teoriaosuuden eli viitekehysten muodostamista.

Kuvaileva, narratiivinen kirjallisuuskatsaus auttaa ajantasaistamaan ja tiivistämään aiempaa tutkimustietoa, ja sitä on käytetty paljon esimerkiksi opetuksen alalla. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yleiskatsaus aiheeseen ilman tiukkoja sääntöjä. Aineistot voivat olla laajoja, ja aineiston valintaa eikä tutkimuskysymyksiä rajoiteta tarkasti metodisilla säännöillä. Tutkittavaa ilmiötä pystytään kuitenkin kuvaamaan laaja-alaisesti. Tällaisessa metodissa lopullinen yhteenveto on tehty ytimekkäästi ja johdonmukaisesti. Narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa tutkimusaineisto ei ole käynyt läpi erityisen systemaattista seulaa. (Salminen 2011.)

Tutkimuksen teoriaosuuteen haettiin tietoa sekä manuaalisesti että sähköisesti Suomen kirjastojen yhteistietokanta Melindan lisäksi Opetushallituksen, Valtioneuvoston, Sisäministeriön, Työ- ja elinkeinoministeriön ja Maahanmuuttoviraston nettisivustoilta käyttäen apuna asiasanastoja. Teoriolla voidaan tarkoittaa tieteessä esimerkiksi sitä, mitä aiheesta yleisenä käsityksenä tiedetään. Tutkimuksessa teoriaa tarvitaan varsinaisen teoreettisen osuuden lisäksi tutkimustavan valinnassa ja tutkimustavoissa sekä eettisessä pohdinnassa (Tuomi & Sarajarvi 2011, 18). Koko tutkimuskokonaisuuteen teoriakirjallisuutta löytyi runsaasti eri kirjastojen tietokannoista Internetistä sekä käsihaulla kirjastoista, ja näitä hyödynnettiin tutkimuksenteon eri vaiheissa.

4.3 Aineiston valintaprosessi

Opinnäytetyössä tutkimusaineisto oli rajattu koskemaan maahanmuuttajanuorten kotoutumiseen liittyviä hyviä käytäntöjä koulutuksen näkökulmasta, ja tutkimusongelma ohjasi tutkimusaineiston valinnassa. Aineistoa etsittiin tutkimukseen hakusanoilla ”kotoutuminen”, ”maahanmuuttajanuori”, ”koulutus” ja ”tutkimus” sekä näiden sanojen eri yhdistelmillä ammattikorkeakoulujen julkaisujen Theseus- tietokannasta, Suomen kirjastojen Melinda-yhteistietokannasta sekä Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan avoimesta julkaisuarkistosta Julkarista (Taulukko 2). Hakusanojen määrittelyssä apuna käytettiin asiasanastoja. Kaksi ensimmäistä, laajinta hakua osoittautuivat hedelmällisimmäksi aineiston löytymisen kannalta sillä tarkemmilla, rajaavimmilla hakusanoilla suoritetuissa hauissa kiinnostavat tutkimukset olivat löytyneet jo aiemmissa hauissa, laajemmilla hakusanoilla. Aineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit on kuvailtu Taulukossa 1 ja tiedonhaku kokonaisuudessaan taulukossa 2.

TAULUKKO 1. Aineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit aineistonhakuvaiheessa

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Tutkimuksen kohderyhmänä maahanmuuttajanuoret	Tutkimuksen kohderyhmänä muut kuin maahanmuuttajanuoret
Tutkimuksen aihepiiri liittyy kotoutumiseen ja koulutukseen	Tutkimus ei liity kotouttamiseen eikä koulutukseen
Tutkimustuloksissa löydetty hyviä käytäntöjä Suomessa toteutettu tutkimus	Tutkimus toteutettu muualla kuin Suomessa

TAULUKKO 2. Aineistojen haku ja valikoituminen keväällä 2016

Tietokanta	Hakusana(t)	Osumia yhteensä	Otsikon perusteella valitut aineistot	Tiivistelmän perusteella valitut aineistot	Opinnäytetyön aineistoksi valitut aineistot
Theseus	kotoutuminen	709	26	16	4
Theseus	maahanmuuttajanuori	87	5	2	1
Theseus	kotoutuminen + koulutus	554	0	0	0
Melinda	kotoutuminen + tutkimus	41	1	0	0
Melinda	maahanmuuttajanuori	3	1	0	0
Julkari	kotoutuminen + tutkimus	46	2	0	0
Julkari	maahanmuuttajanuori	1	0	0	0

Opinnäytetyön kannalta kiinnostavia tutkimuksia löytyi huomattava määrä jo ensimmäisellä haulla Theseus- tietokannasta (Taulukko 2). Theseus- tietokanta sisältää ammattikorkeakouluissa toteutettujen hankkeiden, tutkimusten ja opinnäytetöiden julkaisuja. Tutkimuksen kannalta ei koettu olevan suurta merkitystä sillä, ovatko aineistot Theseuksesta vai jostain muusta tietokannasta, mutta tutkimuksen aihealueelle relevanttia aineistoa löytyi sieltä runsaasti. Aineiston runsaus selittynee myös laajoilla asiasanoilla, joilla haku suoritettiin. Mahdollisten tutkimusaineistojen runsauden ja Theseuksesta löytyneiden, relevanttien tutkimusaineistojen suuren määrän takia aineistoina päädyttiin käyttämään Theseus-tietokannan kautta löytynyttä aineistoa. Valituista tutkimuksista neljä oli ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä, yksi näistä ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö. Yksi tutkimuksista oli raporttimuotoinen julkaisu valmentavasta koulutuksesta.

Maahanmuuttoa ja kotoutumista rajoitetaan ja hallinnoidaan kussakin maassa paikallisen lainsäädännön, kulttuurin ja historian pohjalta, eikä tässä tutkimuksessa koettu tarpeelliseksi paneutua kotoutumiseen kansainvälisesti. Relevantin suomenkielisen aineiston suuren määrän takia tämän tutkimuksen aineisto rajautui suomenkielisiin ja Suomessa toteutettuihin tutkimuksiin myös tutkimuksen laajuuden rajoittamiseksi.

Neljässä eri haussa aineistoa tarkasteltiin tutkimuskysymyksen ja aiheen rajauksen kannalta. Otsikon perusteella seuraavaan vaiheeseen päätyi yhteensä 35 kiinnostavaa tutkimusta. Tiivistelmän perusteella tarkempaan seulaan päätyi edelleen 18 tutkimusta, joiden kohdalla

pohdittiin myös aineiston haulle asetettujen kriteerien avulla sitä, onko aihe edelleen tiukasti rajauksen sisällä (Taulukko 1). Lopulta tutkimuksista valikoitui yhteensä 5 tutkimusta tutkimusanalyysiin.

Kun laadullisessa tutkimusaineistossa alkaa esiintyä paljon samoja piirteitä ja aineisto alkaa toistaa itseään, puhutaan ilmiönä saturaatiosta eli kylläntymisestä. Aineiston määrä on silloin riittävä, kun uusi aineisto ei anna tutkimusongelman kannalta merkittävästi uutta arvoa ja tietoa tutkimukseen. Yleisesti opinnäytetyöissä aineiston koko on verrattain pieni, ja tässäkin opinnäytetyössä aineiston määrää rajoitti aineistolle asetettujen kriteerien lisäksi tutkimuksen riittävä laajuus opinnäytetyöksi. Väitöskirjaa alemmista opinnäytteistä on arveltu vähemmän kuin yhden sadasta olevan tieteellisesti merkittävä; opinnäytettä voisikin ajatella enemmän tekijänsä oppineisuuden osoituksena omalta alaltaan. Tällöin aineiston lukumäärällä ei ole niin suurta merkitystä sen kannalta, jos pohditaan onko tutkimus tieteellistä vai ei. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 85-90.) Laadullisessa tutkimuksessa ei tavoitella yleistettävyyttä samoin kuin määrällisessä tutkimuksessa. Tutkimusaineisto toimiikin apuna tutkittavan ilmiön ymmärtämisessä ja tulkinnan muodostamisessa. Tällöin tärkeämpää on aineiston laatu määrän sijaan. (Vilka 2015, 150.)

4.4 Tutkimusaineisto

Tutkimukseen valikoitui viisi tutkimusta, jotka kaikki on julkaistu 2010- luvulla (Taulukko 3). Neljässä tutkimuksessa tutkimusmetodina oli käytetty haastattelua ja yhdessä tietoa oli kerätty keräämällä asiakaspalaute lomakkeella. Osassa oli hyödynnetty myös tutkimuksen tekijän omaa havainnointia. Osassa haastateltavina olivat olleet työntekijät, ja osassa maahanmuuttajanuoret. Kaikki aineistoiksi valikoituneet tutkimukset oli toteutettu käyttäen laadullisia tutkimusmenetelmiä.

Mankosen (2015) opinnäytetyössä avataan maahanmuuttajataustaisten nuorten kokemuksia Nuorten Taidetyöpajan vaikutuksesta kotoutumiseen. Tutkimukseen osallistui 5 työpajoihin osallistunutta nuorta ja osa pajaohjaajista, ja se toteutettiin haastatteluna. Työpajojen tarkoitus on Jyväskylässä tarjota nuorille työelämälähtöisiä kokemuksia, ja sitä kautta parantaa heidän mahdollisuuksiaan työelämässä. Toiminnan avulla nuoria pyritään aktivoimaan ja innostamaan siten, että nuoret saavat paremman otteen elämästään, ja löytävät oman polkunsaa. Nuorten

taidetyöpajat tarjoavat nuorille työkokemusta, ohjausta ja toimintaa kestoiltaan ja sisällöiltään erilaisissa työpajajaksoissa. Taidetyöpajajakso saattaa sisältää valokuvausta, liikuntaa, musiikkia, kädentaitoja ja draamaharjoituksia. Pajajaksoilla käsitellään myös erilaisia työelämään ja elämänhallintaan liittyviä taitoja, kuten uravaihtoehtoja, ruoanlaittoa, sosiaalisia taitoja ja päivärytmiä. (Mankonen 2015.)

Kymenlaaksossa on järjestetty Kotkassa Metsolan kampuksella ammattikorkeakouluopintoihin valmentavaa koulutusta maahanmuuttajille kevästä 2010 alkaen kolme kertaa. Valmentavan koulutuksen päämääränä on yleisesti opiskelupaikka ammattikorkeakoulussa ja siitä seuraava ammattitutkinto. Valmennus voi olla myös tilaisuus tarkastella tulevaisuuden suunnitelmiaan, jonka myötä koulutussuuntaus saattaakin olla toisen asteen koulutukseen. Valmennuksen opintojaksot ovat suomen kieli, oppimisprosessia tukevat opinnot, tietotekniikan perusteet, oma hyvinvointi ja motivoituminen sekä valinnaiset opinnot. Suomen kieltä vahvistetaan koko valmennuksen läpi opettamalla vain suomeksi, ja lähiopetuksen lisäksi opetuksessa hyödynnetään vuorovaikutuksellisia opiskelumetodeja kuten pienryhmä- tai parityöskentelyä. Oppimisprosessia tukeviin opintoihin kuuluu henkilökohtaisen opintosuunnitelman laatiminen, tiedonhaku ja hakuprosessiin sekä valintakokeisiin valmistautumista. Tietotekniikan opiskelumenetelminä käytetään oppimispäiväkirjaa, jonka tavoitteena on kiinnittää opiskelijan huomio omaan oppimiseen, motivaatioon ja oppimistyyliin. Valinnaisina opintoina tutustutaan syvällisemmin valittuun koulutusalaan seuraamalla kyseisen alan opetussuunnitelman mukaisia tunteja, jonka myötä omat ammatilliset tavoitteet selkiytyvät. (Kirvesniemi 2013.)

Rantapelkonen (2010) on opinnäytetyössään tutkinut nuorten työpajatoiminnan vaikutuksia kotoutumiseen haastattelemalla ja tarkkailemalla heitä sekä osallistumalla itse työpajatoimintaan ohjaajan roolissa. Oulun Wieteri- urapajaan ohjaututaan pääsääntöisesti työvoimahallinnon kautta ja sen avulla pyritään edistämään maahanmuuttajanuorten kotoutumista. Työpajajakso kestää 4-6 kuukautta, ja sen aikana on mahdollisuus tutustua eri ammatteihin sekä koulutus- ja työpaikkoihin. Pajatoimintaan sisältyy suomalaisen kulttuurin ja arjenhallinnan taitojen opiskelua, eli se yhdistää tekemisen ja oppimisen. Ohjelmaan kuuluu vierailujen lisäksi matematiikkaa, suomen kieltä, liikuntaa, askartelua, ruoanlaittoa, siivousta, pelejä ja ensiaputaitoja. (Rantapelkonen 2010.)

Opin Aika- projekti oli lähtenyt liikkeelle Rovaniemen alaikäisten turvapaikanhakijoiden tarpeesta oppia suomen kieltä sekä arkielämän tietoja ja taitoja. Projektia kuvaavassa opinnäytetyössä Mikkola (2012) on haastatellut opettajia ja ohjaajia. Tavoitteena on ollut selvittää, mitkä seikat koulun toiminnassa ja opetuksen sisällössä edistävät nuorten kotoutumista, ja miten opetusta voisi kehittää. Tutkimuksessa todetaan, että maahanmuuttajanuoret hyötyvät tiiviistä alkuvaiheen ohjauksesta, johon suomen kielen ja kulttuurin lisäksi sisältyy elämänhallinnan taitojen opetusta sekä ohjausta vapaa-ajan toimintaan. Pääpaino opetuksessa ja ohjatussa toiminnassa on suomen kielen opiskelussa, projekti tarjoaa nuorille toimintaa viitenä päivänä viikossa. Toiminnallisuutta toteutetaan projektissa vastapainona teorialle, ja sen tarkoituksena on antaa käsiteltävästä aiheesta monipuolisempi kuva, tarjota vaihtelua ja tukea ryhmäytymistä. Samalla paikallistuntemus lisääntyy. Toimintana projektissa ovat olleet liikunnan eri muodot, suomen opiskelu karaoken avulla sekä taidepajat. (Mikkola 2012.)

Mattilan (2014) opinnäytetyössä kuvataan Stadin ammattiopistossa toteutettua maahanmuuttajanuorille suunnattua avoin mava- kokeilukoulutushanketta ja sen kehitysvaiheita, muun muassa sen vaikutuksia nuorten jatkokoulutuspaikan löytämisessä. Mattila on itse toiminut avoin mava- hankkeen ohjaajana, ja tutkimuksessaan hän on hyödyntänyt työstä saatuja havaintoja. Opettajan mukana koulutuksessa toimii myös ohjaaja, jolloin nuoria ei tarvitse tavoittaa erikseen ohjausta varten, ja kotoutumista tuetaan JATKE-työotteella. JATKE:ella tarkoitetaan jatkuvaa keskustelua ja aikaa, toivoa, kannattelua ja ennakkointia. Ohjaaja kannattelee ja tukee nuoria, auttaen prosessoimaan tietoa jatkuvilla kysymyksillä ja kommentteilla. Hankkeen onnistumista kuvastaa hyvin se, että jokainen siihen osallistunut nuori oli löytänyt jatkokoulutuspaikan koulutuksen käytyään. (Mattila 2014.)

4.5 Tutkimusaineiston analysointi

Aluksi kaikki aineistona käytetyt tutkimukset (Taulukko 3) on luettu useaan kertaan läpi, minkä jälkeen on päätetty, mikä aineistossa eniten kiinnostaa. Tutkimusaineistosta on kerätty ne asiat, mitkä ovat tutkimuksen ja tutkimusongelman kannalta merkittäviä. Tutkimuskysymysten kannalta olennaisia huomioita on kerätty yhteenvetotaulukkoon (Taulukko 3). Tässä vaiheessa aineiston muu materiaali on jätetty sivuun. Tutkijan työmäärän vuoksi on äärettömän olennaista osata keskittyä tutkittavassa aineistossa tarkastelemaan vain kyseisen tutkimuksen kannalta

oleellista tietoa, ja jättää muu kiinnostava tieto seuraaviin tutkimuksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 91-93.)

Aineistoa läpikäydessä hyvien käytäntöjen löytämisessä on käytetty apuna kotouttamisen osaamiskeskuksen kotouttaminen.fi- nettisivuston määrittämiä hyvän käytännön kriteereitä: tavoitteellisuus, asiakaslähtöisyys, tilanteeseen sopivuus, vaikuttavuus, mallinnettavuus ja yleistettävyyys. Kun aineistoa tarkastellaan tutkimuksen tavoitteen näkökulmasta, aineistosta nousee tutkimuksen kannalta oleellinen tieto. Aineistosta nousut, tutkimuksen kannalta relevantti tieto on koottu ja siitä on pyritty etsimään yhdistäviä tekijöitä. Aineistona käytettyjen tutkimusten yhteisiä piirteitä tarkastellessa voidaan saada vihjeitä siitä, mistä jokin asia voi johtua. (Alasuutari 2007, 40-47.)

Tutkimustuloksena laadullisessa tutkimuksessa tehdään merkitystulkinta tutkittavana olevasta ilmiöstä. Tieteellinen tutkimus ei voi koskaan saavuttaa täydellistä varmuutta, mutta mitä enemmän johtolankoja löydetään, sitä varmemmin tutkimusongelman ratkaisu on oikea. Johtolankoina laadullisessa analyysissä käytetään aineistosta saatujen havaintojen lisäksi teorian tietoa, joista voidaan saada vihjeitä ratkaisun löytymiseen. Tulosten esittämisessä vuorottelevat siis teorian tieto ja analyysin kautta saatu havaintomateriaali, ja näiden yhdistelmällä pyritään löytämään vastaus tutkimusongelmaan. (Alasuutari 2007, 40-47.) Tässä opinnäytetyössä tulokset on jaettu tutkimuskysymyksittäin ja esitelty teorian kanssa vuorotellen siinä muodossa, että tulokset vastasivat asetettuihin tutkimuskysymyksiin.

Seuraavaan taulukkoon on koottu tutkimusaineistona käytetyistä tutkimuksista hyvät käytännöt sekä asiat, missä on onnistuttu.

TAULUKKO 3. Yhteenvedotaulukko tutkimuksista (Mankonen 2015; Kirvesniemi 2013; Rantapelkonen 2010; Mikkola 2012; Mattila 2014)

Tutkimus	Missä on onnistuttu?	Hyvät käytännöt
Mankonen, H. 2015. "Se käynnistyi ajattelemisen prosessi, et mitä mä haluan tehdä ja mikä on se vaihtoehto." Maahanmuuttajataustaisten nuorten kokemuksia Nuorten Taidetyöpajan vaikutuksesta kotoutumiseen	<ul style="list-style-type: none"> • Kielitaidon kehittyminen • jatkosuunnitelmien selkiytyminen • osallisuus, itsevarmuus ja sosiaaliset taidot • mielekästä tekemistä • merkityksellisyyden, tasapainon, 	<ul style="list-style-type: none"> • ohjaajien kotoutumisen näkökulman huomiointi, ohjaus, tuki ja kannustus • jatkuva kielen käyttö ja kuuleminen suomalaisten kontaktien kanssa käytännössä • pieni ryhmäkoko

	itsekunnioituksen ja arvostuksen tunteita	
Kirvesniemi, T. 2013. Ammattikorkeakouluopintoihin valmentava koulutus maahanmuuttajille – kokemuksia Kymenlaaksosta.	<ul style="list-style-type: none"> • kielitaidon kehittyminen • tietoteknisten taitojen oppiminen • itseluottamuksen ja reflektiotaitojen paraneminen • omien tavoitteiden saavuttaminen • valmiudet ja jatkosuunnitelmien selkiintyminen 	<ul style="list-style-type: none"> • vuorovaikutuksellisuus • pari- ja pienryhmätyöskentely • oppimispäiväkirja • lähiopetusta pääsääntöisesti joka arkipäivä tietokoneluokassa • iltaopiskelu- ja kirjastonkäyttömahdollisuus samoissa tiloissa • sähköinen oppimateriaali • tutustuminen ammattikorkeakouluopiskeluun • ryhmäytymispäivä toteutuksen alussa
Rantapelkonen, S. 2010. Työpajatoiminta osana maahanmuuttajanuorten kotoutumista.	<ul style="list-style-type: none"> • parantunut kielitaito kuullun ymmärtämisen ja puheen tuottamisen suhteen • uudet arkielämän taidot • selkeämmät tulevaisuudensuunnitelmat 	<ul style="list-style-type: none"> • moniammatillisuus • tekemisen ja oppimisen yhdistäminen • vierailut • arkielämän taitojen opettelu • kielen käyttämiseen ohjaaminen ja laaja sanakirjavalikoima
Mikkola, H. 2012. Opettajien ja ohjaajien kokemuksia työskentelystä maahanmuuttajanuorten alkuvaiheen opetuksessa Opin Aika- projektissa.	<ul style="list-style-type: none"> • elämänhallinnalliset taidot • kielen oppiminen • yhteiskuntaan kiinnittyminen 	<ul style="list-style-type: none"> • toiminnallisuuden ja teorian yhdistäminen • koulumainen ja tiivis opiskelutahti erityisopetusmetodeineen • opiskelutaitojen harjoittelu • päiväjärjestys ja tuki arjessa • ohjaajalla riittävä tieto kotoutumisprosessista
Mattila, M. 2014. Millainen koulutus kotouttaa Suomeen nuorena muuttavan? JATKE-työotteella vaikuttavuutta nuorten kotoutumisen tukeen.	<ul style="list-style-type: none"> • realistinen käsitys omista tavoitteistaan ja siitä, miten tulisi toimia • suomen kielen ja oppimisvalmiuksien kehittyminen • osallisuuden tunne • jatkokoulutuspaikan löytäminen 	<ul style="list-style-type: none"> • JATKE- työote • kokopäiväinen ohjaaja opettajan rinnalla • ryhmän pieni koko ja toimivuus • osaavien toimijoiden pysyvyys • koulutuksen kestossa ja sisällössä lähtökohtana nuoren edellytykset

5 TULOKSET

5.1 Kotoutumisen hyvät käytännöt opintojen nivelvaiheessa

Toisena tutkimuskysymyksenä opinnäytetyössä oli selvittää, millaisia ovat koulutuksen nivelvaiheen hyvät käytännöt. Aineistosta nousseiden hyvien käytäntöjen piirteitä käsitellään seuraavaksi siinä järjestyksessä, miten merkityksellisinä ne aineistossa tulivat esille.

Suomen kielen oppimisen tärkeyttä korostettiin tutkimuksissa. Se vaikutti olevan useassa tutkimuksessa keskeisin seikka, johon hyvät käytännöt liittyivät. Kielen oppimisen kannalta hyväksi oli nähty kielen jatkuva käyttäminen. Ryhmätyöskentelyn lisäksi vuorovaikutuksellisuuteen oli pyritty sallimalla keskeyttäminen ja kyseleminen. Myös ohjaaja tai opettaja kannusti kielen käyttöön. Pienessä ryhmässä kommunikointi helpottuu, ja muiden nuorten kanssa keskustellaan silloin helpommin. Pienessä ryhmässä myös ryhmäytyminen on helpompaa, ja toisaalta sosiaalisia tilanteita tulee helpommin ja sosiaalisten taitojen opettelu mahdollistuu.

Oppimisen erityismenetelmät ja niiden hyödyntäminen tuli esille useasti kielen oppimisen yhteydessä. Opiskelutaitojen opetteleminen oli myös koettu tärkeäksi. Opiskelujen tukemiseen käytössä saattoi olla kirjasto, laaja sanakirjavalikoima tai atk-luokka sekä sähköiset oppimateriaalit.

Aikakäsitys oli osalla maahanmuuttajanuorilla ollut hukassa, ja siten toiminnan rutiinit ja aikataulut toivat rytmiä arkeen. Koulukulttuuri voi monessa maassa erota suuresti Suomen käytännöistä. Työntekijän rooli projekteissa oli aiheuttanut pohdintaa, sillä osa maahanmuuttajanuorista oli kokenut ohjaajan tai opettajan enemmänkin kaverina. Tiukka kuri ja tarkkarajainen, selkeä opiskelu ja ulkoa opettelu oppimismetodinä olivat joillekin tutumpia kouluympäristössä kuin Suomen rennompia opiskelutyyliä. Kaikkea toimintaa tai vierailuja ei kyetty näkemään varsinaisena opiskeluna. Tästä huolimatta toiminnan ja teorian sopiva yhdisteleminen koettiin hyvänä.

Onnistunut kotoutuminen mielletään usein paikan löytämiseksi yhteiskunnassa, mikä taas yhdistetään usein koulu- tai työpaikan saamiseen. Kaikissa projekteissa hyvinä tuloksina

koettiin jatkosuunnitelmien löytyminen ja tulevaisuudensuunnitelmien selkeytyminen projektien myötä. Ammattikorkeakouluopintoihin valmentavassa koulutuksessa nuorilla oli mahdollisuus seurata opiskelijan opiskelua oppitunnilla ja nähdä siten konkreettisesti, mitä opiskelu vaatii. Jatkosuunnitelmien selkeytymisessä auttoi tiedon saaminen eri aloista ja tutustuminen opiskeluun ja eri työpaikkoihin myös vierailuiden muodossa.

Lähtökohdat rutiinien omaksumiseen voivat olla hyvin erilaiset länsimaalaisella ja koko elämänsä maalaiskylässä asuneella luku- ja kirjoitustaidottomalla henkilöllä. Arkielämän taitojen opettelu aina kodinkoneiden käytön opettelusta viranomaisasioinnin sujumiseen asti saattaa kestää jopa vuosia. Maahantulon alussa ohjaustyö saattaa painottua pitkälti konkreettiseen arjen opastamiseen. Arjenhallinta on kotoutumisen kannalta tärkeä osa-alue, sillä arjen rutiinien puutteellinen hallitseminen voi hidastaa kotoutumista. (Korhonen & Puukari 2013, 198.)

Tutkimusten projekteissa oli huomioitu arkielämän taitojen opettelu. Tällaisia saattoivat olla ruoanlaittotaidon ja siivouksen harjoittelu, jotka oli koettu merkittäviksi ja hyödyllisiksi taidoiksi osata. Muita tärkeitä arkielämän taitoja olivat käynnit eri virastoissa sekä lomakkeiden täyttäminen. Ammattitaidon lisäksi on tärkeää opetella myös työnhakutaitoja, joita ovat esimerkiksi työhaastattelutilanteet ja ansioluettelon laadinta.

Kotoutuminen määritellään laissa maahanmuuttajan ja yhteiskunnan väliseksi vuorovaikutukseksi, jossa maahanmuuttaja saa yhteiskunnassa ja työelämässä tarpeellisia taitoja. Lailla pyritään parantamaan maahanmuuttajien elämäntaitoja ja ehkäisemään syrjäytymistä. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 3§.) Arkielämän taitojen opettelu ruonlaittoineen on siis muiden yhteiskunnassa tarvittavien taitojen ohella määritelty kotoutumisen osa-alueeksi jo lainsäädännössä, jolloin siihen on välttämätöntä kiinnittää huomiota maahanmuuttajien kotoutumistoimissa.

Useassa tutkimuksessa painotettiin ohjaajien monikulttuurista osaamista maahanmuuttajanuorten kanssa työskenneltäessä. Ohjaajan työssä omat arvot ja asenteet täytyy olla hyvin läpikäytyinä ennen työhön ryhtymistä, toisaalta joitakin arvoja joutuu punnitsemaan vasta niiden törmätessä toisen kulttuurin edustajan arvojen kanssa (Korhonen & Puukari 2013). Hyvinä ohjaajan ominaisuuksina oli pidetty kiinnostunutta ja kannustavaa työtettä. JATKE-työotteen käyttämisellä nähtiin yhteyksiä nuorten itsetunnon vahvistumiseen

etenkin kielen käyttämisessä. JATKE-työotteessa ohjaaja kommentoi ja kyselee nuorelta paljon, mikä auttaa prosessoimaan tietoa jatkuvasti ja rohkaisee käyttämään kieltä.

Onnistuneita käytänteitä näytti kuvaavan myös asiakaslähtöisyys. Valmentavassa koulutuksessa nuoren on mahdollista itse vaikuttaa opintosisältöön, ja henkilökohtaisesti räätälöity suunnitelma motivoi nuorta. Omien mielenkiinnon kohteiden mukaan kohdistettu opintosuunnitelma otetaan helpommin omaksi.

Vaikka maahanmuuttajatyössä painotetaan asiakaslähtöisyyttä, työntekijän ja maahanmuuttajan käsitykset asiakkaan tarpeista voivat poiketa toisistaan. Maahanmuuttaja-asiakkaan voimavarat eivät välttämättä riitä kotoutumisen ajattelemiseen, ja tulevaisuutta ja kotoutumisen tukea voi olla vaikea hahmottaa. Asiakkaan yksilöllisten tarpeiden tunnistamisessa tarvitaankin sensitiivisyyttä. (Korhonen & Puukari 2013, 199.)

Onnistunutta käytäntöä voidaan määritellä myös saatavuudella. Saatavuus voi tarkoittaa tietoa maahanmuuttajien kielellä tai matkakulujen maksamista, jotka mahdollistavat esimerkiksi kurssille osallistumisen. (Ahokas 2010, 28-31.) Osallistumista edistäviä ja motivoivia seikkoja olivat olleet bussilippujen maksaminen ja ilmainen ruoka, jotka madalsivat kynnystä osallistua.

5.2 Muutokset kotoutumista edistävissä toimissa opintojen nivelvaiheessa

Opintojen nivelvaiheen kotoutumista edistävillä toimilla nähtiin useita positiivisia vaikutuksia maahanmuuttajanuorten elämässä, ja seuraavassa esitellään aineistosta merkittävimpinä nousseita muutoksia.

Konkreettisenä muutoksena usea nuori löysi jatkokoulutuspaikan, tai jatkosuunnitelmat selkiytyivät. Koulutusvaihtoehtoihin tutustumalla uravalinta näyttäytyi selkeämpänä, tai päädyttiin koulutuksen sijaan hakeutumaan suoraan töihin. Ammattikouluihin tai ammattikorkeakouluihin valmentavat koulutukset ja työpajat pitävätkin sisällään tavoitteen tulevaisuudenkuvan selkiytymisestä. Jatkosuunnitelmien lisäksi oli koettu, että koulutus oli antanut valmiuksia selviytyä opiskeluelämän haasteista. Tällaisia valmiuksia olivat muun muassa tietotekniikan ja opiskelutaitojen parempi hallinta. Tässä toteutuu kotoutumislain 8§,

jonka mukaan maahanmuuttajan on saatava ohjausta ja tietoa kotoutumisessaan muun muassa työelämän haasteisiin liittyen.

Kielitaito on olennainen osa kotoutumista. Kieli helpottaa palveluiden käyttöä, sopeutumista uuteen ympäristöön sekä koulutukseen tai työhön pääsemistä. Kielitaito on siis avainsana kotoutumisessa. (Nieminen & Larja 2015.) Kotoutumista helpottavan suomen kielen taidon kehittyminen oli selvää. Työpajaympäristössä tai valmentavassa koulutuksessa kieltä oli jouduttu käyttämään ja sitä opiskeltiin eri metodein. Kielitaito parantui erityisesti kuullun ymmärtämisen ja puheentuottamisen suhteen, sen sijaan kirjoitustaidot oli koettu haastaviksi vaikka niitäkin harjoiteltiin lomakkeiden täyttämällä tai muilla kirjoitustehtävillä.

Tutkimuksissa osallisuuden tunteen kautta oli koettu elämänhallinnan parantuneen ja koettiin vahvemmin olevan osa ympäröivää yhteiskuntaa, mihin myös Suomen kotouttamislainsäädäntö ja nykyisen hallituksen turvapaikkapoliittinen ohjelma pyrkivät. Kotouttamislainsäädännöllä tavoitellaan sitä, että maahanmuuttajasta tulee yhteiskunnan tasavertainen, osallinen jäsen. Hallituksen turvapaikkapoliittisen ohjelman mukaan osallisuuden tunnetta huomioimalla ehkäistään syrjäytymisen lisäksi myös maahanmuuttajanuorten radikalisoitumista. (Valtioneuvosto 2015.)

Itsetuntemus vahvistui ja nuoret oppivat reflektiotaitoja sekä tunnistamaan omia heikkouksiaan ja vahvuuksiaan. Päivittäiset rutiinit olivat luoneet merkityksellisyyden tunnetta, kun päiviin oli tullut mielekästä tekemistä. Toiminnassa oli ohjattu myös koulun ulkopuoliseen toimintaan, jolloin myös harrastukset toivat uutta sisältöä elämään. Koulutuksissa opittiin useita jokapäiväisessä elämässä tarvittavia taitoja kuten siivoamista ja ruoanlaittoa, mutta käytiin läpi myös asiointeja tai hakulomakkeiden täyttöä. Arkielämässä selviytyminen uudessa ympäristössä vieraalla kielellä asettaa jokapäiväiselle elämälle haasteita, ja näiden taitojen opettelua pidettiin tärkeänä.

Negatiivisia muutoksia ei mainittu tutkimusaineistossa, sen sijaan pysyvien sosiaalisten suhteiden muodostumiselle nivelvaiheen koulutuksilla ei nähty olevan vaikutusta. Tämä tuotiin esille useassa tutkimusaineistossa. Toisten nuorten sijaan ohjaajat saatettiin mieltää kavereiksi. Pysyviä sosiaalisia suhteita ei muodostunut, mutta sosiaaliset taidot olivat kehittyneet, mikä näkyi rohkeutena ilmaista itseään ja ottaa kontaktia muihin ihmisiin.

Sosiaalisen arvostuksen saaminen on yksi ihmisen välttämättömistä tarpeista. Erityisesti pakolaisten kohdalla perhe tai vastaava läheisverkosto voi kuitenkin puuttua kokonaan, jolloin viranomaisen voidaan kokea kaikkein läheisimpänä henkilönä. Kotoutumisessa kuitenkin tavoitellaan arjen verkoston muodostumista mahdollisimman pian muista kuin viranomaisista. (Korhonen & Puukari 2013, 199-200.)

5.3 Yhteenveto

Hyviä käytäntöjä ja opintojen nivelvaiheen koulutusten aiheuttamia muutoksia löytyi aineistona käytetyistä tutkimuksista lukemattomia. Tutkimusaineistosta nousseet tulokset noudattelivat pääosin samaa linjaa teorialähteiden kanssa, eikä ristiriitaisuuksia juuri esiintynyt aineistona käytettyjen tutkimusten välillä.

Kotouttamisen osaamiskeskuksen määrittelemät hyvän käytännön kriteerit toistuivat tutkimusaineistosta nousseiden hyvien käytäntöjen kohdalla. Toiminnassa oli selkeästi tavoitteellisuutta. Korkeakouluopintoihin valmentavalla koulutuksella on selkeät, opiskelijalle räätälöidyt tavoitteet. Asiakaslähtöisyys toteutui jo suunnitteluvaiheessa, jossa maahanmuuttajanuori pääsee vaikuttamaan koulutuskokonaisuuden sisältöön. Vaikuttavuus näkyi jatkokoulutuspaikan löytymisenä ja tulevaisuuden suunnitelmien selkeytymisenä. Mallinnettavuus ja yleistettävyyt nivelvaiheen käytännöissä näkyivät siinä, että useat hyvät käytännöt on toteutettavissa myös muualla kuin varsinaisessa toteutusympäristössään. Esimerkiksi osaava ohjaaja ja toiminnan ja teorian yhdistäminen eivät ole kovin sidonnaisia paikkaan. Alueet, mille tutkimusaineiston hyvät käytännöt keskittyivät, on kuvattu kuviossa 2.

Tutkimustulosten myötä on selkeää, että kielen oppimisen merkitys kotoutumisessa ja koulu- sekä työelämässä eteenpäin pyrkimisessä on suuri. Maahanmuuttajanuoret näyttäisivät hyötyvän perinteisen lähiopetuksen lisäksi ryhmämuotoisesta, suomen kieleen painottuvasta toiminnasta, jossa yhdistyy teoria ja käytäntö sopivassa suhteessa. Toiminnan kautta asiat jäänevät paremmin mieleen, useassa tutkimuksessa teoriaopiskeluiden rinnalle oli otettu erilaista toimintaa liikunnan, taiteen, luonnon ja kokkauksen muodossa.

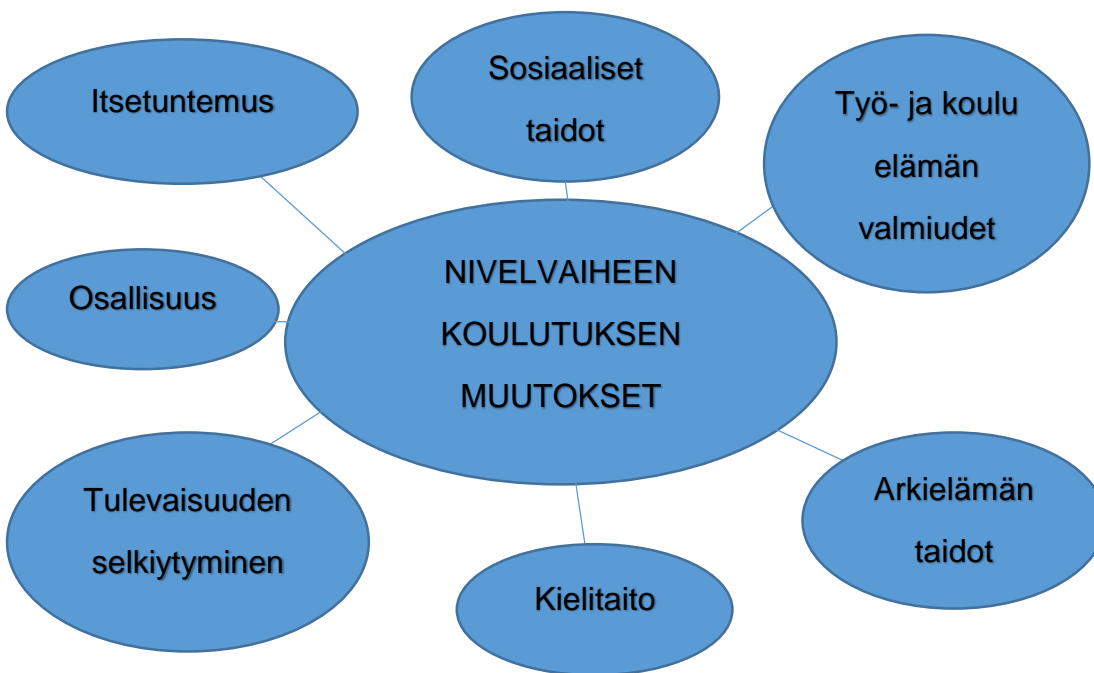
Käytännön ja teorian yhdistämisellä näytti tutkimusten perusteella olevan yhteyksiä kotoutumisen edistymisessä parantuneeseen kielitaitoon, kun kieltä päästään teorian opiskelun ohella käyttämään käytännössä. Tästä huolimatta kotoutumista edistävässä toiminnassa tulee huomioida myös monia muita osa-alueita (Kuvio 3).

KUVIO 2. Hyvän käytännön ominaisuuksia nivelvaiheessa

Nuoruuteen ikävaiheena liittyy kapinointia ja rajojen hakemista, jolloin säännöllinen arkirythmi, sovitut rajat ja selkeät raamit tuovat turvallisuuden tunnetta. Osallisuuden tunteen ja itsetuntemuksen merkitystä tai arkielämän taitojen opettelua kotoutumisessa ei pidä vähätellä, sillä ne edistävät yhteiskunnassa itsenäisesti toimimisen mahdollisuuksia. Nuoren osallistuminen jo toiminnan suunnitteluvaiheeseen edistää osallisuutta. Osallisuus on huomioitu kotoutumislainsäädännössä muun muassa siten, että maahanmuuttaja velvoitetaan osallistumaan kotoutumissuunnitelman laatimiseen sekä siinä sovittujen toimenpiteiden toteuttamiseen, ja koko lainsäädännön tarkoituksena on edistää maahanmuuttajien osallistumista yhteiskuntaan (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/199915§; Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 1§).

Tiedon omaksumisen tavat voivat vaihdella suuresti maahanmuuttajien kesken, mutta kaikilla on yhtäläinen tarve saada tietoa yhteiskunnasta ja arjen hallinnasta. Kaikkia suullinen tieto ei tavoita, joten lisäksi tarvitaan kirjoitettua ja eri visuaalisilla tavoilla toteutettua tietoa. (Korhonen & Puukari 2013, 200.) Tekemällä oppiminen on yksi uuden oppimisen muoto, mitä maahanmuuttajien kanssa työskennellessä voidaan hyödyntää. Näkemällä asiat voivat jäädä paremmin mieleen, ja tätä olikin hyödynnetty vierailujen ja videoiden muodossa.

KUVIO 3. Nivelvaiheen koulutuksen muutokset

Hyvät käytännöt, jotka nousivat käytännössä toteutetuista projekteista, vaikuttivat olevan helposti yleistettävissä eli siirrettävissä myös toisenlaiseen ympäristöön. Useimmat hyvän käytännön piirteet kuten toiminnan ja teorian yhdistäminen ovat sellaisia hyvän käytännön ominaisuuksia, että ne voidaan toteuttaa monenlaisessa ympäristössä (Kuvio 2). Toisin sanoen kotouttamiseen liittyvät hyvät käytännöt eivät vaikuttaneet olevan kovin sidottuja paikkaan. Erytistekniikoina oli käytetty nykyaikaisia tekniikoita, kuten selkouutisten seuraamista netistä tai muita sähköisiä oppimateriaaleja, jotka soveltuvat käytettäviksi oppimisympäristöinä ja opiskelun tukena.

Maahanmuuttajanuoret joutuvat sopeutumaan kantaväestön nuoriin verrattuna yhteiskuntaan sen kaikkine kiemuroineen nopeutetulla aikataululla, ja erityisesti opintojen nivelvaiheessa olisi tärkeä saatella heidät koulutustasosta toiseen mahdollisimman sujuvasti. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jäämisen ohella myös heikot arkielämän taidot ovat merkittävä syrjäytymisen riskitekijä, ja niiden oppimiseen olisi tärkeä kiinnittää huomiota. (Mikkola 2012, 4-5.)

Maahanmuuttajia eri koulutuksiin valmentavat koulutukset toteuttavat yhdenvertaisuuslakia, jonka tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä kaikenlaista syrjintää (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014, 1§). Yhteiskunnassa tarvittavien taitojen oppimisen myötä myös eri lähtökohdista peräisin olevat maahanmuuttajanuoret saavat mahdollisuuden osallistua yhteiskuntaan tasavertaisina jäseninä kantaväestön nuorten tavoin.

6 POHDINTA

Tutkimuksen jokaisessa vaiheessa on tärkeä säilyttää korkea sosiaalialan etiikka, mikä tarkoittaa muun muassa tutkijan rehellisyyttä ja avoimuutta tutkimuksen jokaisessa vaiheessa. Näitä periaatteita tässä tutkimuksessa ajavat tutkimuksen jokaisen vaiheen auki selittäminen mahdollisimman tarkasti ja perusteellisesti. Tieteellisen tutkimuksen eettisyydelle on tärkeää käyttää tieteellisiä menetelmiä tutkimusaineiston hankinnassa ja analysoinnissa, ja näissä menetelmissä apuna on käytetty tutkimuksen teoriaan liittyvää kirjallisuutta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6-9.) Eettisiä pohdintoja opinnäytetyöhön tekemiseen kuului jatkuvasti, myös tutkimusentekemiseen liittyviä päätöksiä tehdessä.

Tämän tutkimuksen teossa ja aineistonkeruussa on hyödynnetty Internetiä, ja tutkimuksen kannalta sen hyödyntäminen on perusteltua. Hyviä, ajankohtaisia käytäntöjä etsittäessä Internetistä ammattikorkeakoulujen Theseus-tietokannasta oli helppo etsiä aiheeseen liittyvillä hakusanoilla tuoreita tutkimustietoa, jota ei esimerkiksi kirjastoissa ole fyysisesti yhtä helposti ja laajasti saatavilla. Tässä tutkimuksessa haluttiin tarkastella mahdollisimman tuoreita julkaisuja, joiden Internetversiot ovat helposti saatavilla Theseus-tietokannassa. Aineiston keräämisessä Internetistä on tutkimuseettisesti monta seikkaa, jotka tutkimusteossa on tärkeä huomioida. Yksi olennainen kysymys on rajata loppumatonta tietomäärää riittävän tarkasti, sillä Internet on tiedonlähteenä ehtymätön. (Kuula 2006, 170-172, 198-199.)

Aineistoa etsittäessä Internetistä täytyy arvioida lähteiden luotettavuutta, kuten sivuston ylläpitäjää. Tämän tutkimuksen teossa lähteinä on käytetty esimerkiksi eri ministeriöiden nettisivuja, ja niillä julkaistuja tiedotteita, jotka tässä tutkimuksessa on arvioitu luotettaviksi lähteiksi pohtien sivustojen tarkoitusperiä. Tässä tutkimuksessa lähteinä on käytetty julkisesti saatavilla olevia opinnäytetöitä, kirjastojen tietokantoja ja muita julkaisuja, joita voidaan hyvin käyttää tieteellisessä tutkimuksessa. Tällaisiin lähteisiin ei liity salassapitokysymyksiä. Viitatessa muiden tuotoksiin tässä tutkimuksessa on kiinnitetty erityistä huomiota asianmukaisiin, mahdollisimman tarkkoihin lähdeviittauksiin. (Kuula 2006, 170-172, 196.) Koska Internet on nopeasti muuntautuva, lähdeluettelossa on mainittu täsmällinen verkko-osoite Internetlähteen yhteydessä sekä päivämäärä, jolloin lähde on hyödynnetty.

Koska tutkimuksen tekeminen on järjestelmällistä ja järkipäistä tiedonhankintaa, se toteutuu vain käyttämällä tieteellistä menetelmää. Tarkasti määritelty metodi eli tutkimustapa vähentää tutkijan omiin ennakkoluuloihin perustuvaa todistelua ja epämääräistä intuitioon perustuvaa analyysiä. Kirjallisuuskatsauksen kuten muidenkin tutkimustapojen on täytettävä yleiset vaatimukset julkisuudesta, kriittisyydestä, itsekorjaavuudesta ja objektiivisuudesta. Tulosten täytyy olla julkisia ja kriittisesti arvioitavissa, tutkimuksen virheet ja puutteet täytyisi pystyä poistamaan uusilla tutkimuksilla ja tutkimuskohdetta tulisi tarkastella riippumatta tutkijan mielipiteistä. (Salminen 2011.) Tämän tutkimuksen tekemisessä apuna on käytetty useita yleisesti hyväksytyjä tutkimusentekoon liittyviä oppaita. Tutkimusvaiheet ja tiedonhaku on pyritty tekemään mahdollisimman läpinäkyväksi ja hakuhistoria on koottu taulukkoon, josta halutessa haut voi toistaa.

Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää kuvata aineiston keräys- ja analyysitavat mahdollisimman tarkasti, jotta tutkimuksen arviointi olisi mahdollista. Toisaalta voidaan pohtia, mitä kaikkea tutkimusraporttiin täytyy kirjata, jotta tutkimus on luotettava. Laadullisessa tutkimuksessa iso kysymys liittyy siihen, miten toista voi ymmärtää. Tutkija ymmärtää ja tulkitsee aineistoa omalla tavallaan, samoin lukija tutkijan tutkimusraporttia. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 21, 68-69.) Tässä opinnäytetyössä on pyritty sellaiseen kieleen, että tulkinnanvaraisuuksia olisi mahdollisimman vähän ja tutkijan omat mielipiteet ja oma teksti erottuvat teoriasta ja lähdeviittauksista.

Tässä tutkimuksessa ei ole pystytty tarkastelemaan kaikkia projekteja ja käytänteitä absoluuttisen objektiivisesti, sillä kussakin tutkimuksessa toteutetut arviointi- ja havainnointimenetelmät riippuvat sekä arviointi- ja havainnointitavoista että niiden toteuttajasta, ja julkaisun kirjoittajasta. Tämän tutkimuksen tarkoituksena onkin antaa lähinnä suuntaviivoja sille, millä alueilla hyvien käytäntöjen merkitys korostuu, ja millä alueilla hyvien käytäntöjen vaikutus on ollut huomattavinta. Suuntaviivojen myötä käytäntöjen kehittämistä voidaan toivottavasti kohdentaa näille alueille

Laadulliseen tutkimukseen vaikuttavat tutkimusongelman asettelusta lähtien aina jonkin verran myös tutkijan omat uskomukset ja ennakkokäsitykset, joita tutkimuksessa pyritään perusteluiden kautta osoittamaan todeksi (Tuomi & Sarajärvi 2011, 67-68). Tutkijan on hyvä reflektoida omia uskomuksiaan tutkimusta tehdessä mahdollisimman objektiivisen tutkimustuloksen saamiseksi. Tämän työn tekijä on toiminut maahanmuuttajien parissa jonkin

verran aiemmin, joten omat kokemukset voivat olla vaikuttamassa tutkimuksen tekoon sen eri vaiheissa. Tutkijan oma mielenkiinto on ollut ohjaamassa aiheenvalintaprosessia. Tutkimusaineiston ja haun valinnassa kriteereinä on käytetty tutkimukselle ja aineistolle asetettuja, ennalta pohdittuja kriteereitä, joiden mukaan aineisto on rajautunut. Aineisto on analysoitu käyttäen tieteellisiä menetelmiä, ja tutkimuksenteon teoriaa käsittelevät teokset ovat antaneet vastauksia ja ohjeita eettisiin pohdintoihin ja tutkimusmetodien käyttämiseen.

Alkuvaiheessa sopivien teorialähteiden läpikäymiseen kului paljon aikaa, ja kyseisessä vaiheessa olisi pitänyt pyrkiä rajaamaan aineistoa tarkemmaksi. Teoriatietoa läpikäydessä oli välillä vaikea ohittaa mielenkiintoista mutta tutkimuksen kannalta epäolennaista tietoa. Lopullisesta työstä poistettiin paljon tietoa asian vierestä. Tutkimusentekoa selkeytti kuitenkin päiväkirjan pitäminen aiheen valinnasta asti. Päiväkirjan myötä tavoitteet ja suunnitelmat pysyivät mielessä, ja kirjoituksista pystyi näkemään jo tehdyn työn määrän.

Maahanmuuttotyöstä kiinnostuneena opin ammatillisesti paljon uutta monikulttuurisesta ohjaustyöstä ja maahanmuuttajista asiakasryhmänä. Maahanmuuttajan kanssa ohjaus- ja neuvontatyötä tehdään usean eri tahon kanssa, ja kotoutumisen prosessi on moniulotteinen ja pitkäaikainen prosessi. Puhuttaessa maahanmuuttajanuorista ryhmänä kuitenkin usein unohdetaan, että he eivät ole yksi yhtenäinen asiakasryhmä. Täysin erilaiset lähtökohdat, kulttuurit ja henkilökohtaiset toiveet vaativat paljon myös kotoutumisen suunnittelussa. Kotoutumisessa yksilölliset erot voivat olla suuria, ja vaativat ohjaajalta monisyisen kotoutumisprosessin kokonaiskuvan hahmottamista.

Nuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa haastavasta ikävaiheesta ja väliinputoamisriskistä johtuen. Nuoret kuitenkin omaksuvat suomen kielen ja oppivat uusia asioita herkästi, joten heidän koulutukseensa ja kotoutumiseensa panostaminen kannattavat. Valmentavilla koulutuksilla tavoitellaan kotoutumisen edistämistä ja sosiaalipoliittista hyödyllisyyttä, mikä tarkoittaa yhteiskunnan mukautumista haluttuun suuntaan. Maahanmuuttajanuorilla on kantaväestöä suurempi syrjäytymisriski, jolloin heidän koulutuspolkunsu sujuvuuteen tulisi kiinnittää myös jatkossa erityistä huomiota. Tämä on myös yhteiskunnalle taloudellisesti kannattavaa.

Tutkimusongelman selvittämisen jälkeen tutkimusprosessi ei koskaan jää siihen. Tuloksista tehdään raportti, ja tutkimus lopetetaan, mutta yleensä vastaukset joihinkin kysymyksiin

herättävät aina uusia kysymyksiä. Yhden tutkimuksen loppu on siis seuraavan alku. (Alasuutari 2007, 278.) Tämän tutkimuksen myötä mielenkiinto heräsi osallisuuden tunteen edistämistä kohtaan monikulttuurisessa ohjaustyössä. Osallisuus-teema toistui tutkimuksissa ja vaikka se onkin käsitteenä haastava, jatkotutkimusideana voisi olla osallisuutta edistävien hyvien käytäntöjen selvittäminen maahanmuuttajien kotoutumisessa. Millaiset seikat kotouttamistoimissa edistävät maahanmuuttajien osallistumista ja osallisuuden tunnetta?

LÄHTEET

Ahokas, L. 2010. Maahanmuuttajien demokraattisen osallistumisen ja integroitumisen edistäminen. EPACE-teemajulkaisu. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Alasuutari, P. 2007. Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Ammattikorkeakoululaki 932/2014

De Fresnes, T. 2016. Ylen kysely: Pakkolait ja turvapaikanhakijat ovat kevään ykkösaiheet eduskunnalle. Artikkelin Yle:n sivulla. Saatavissa: http://yle.fi/uutiset/ylen_kysely_pakkolait_ja_turvapaikanhakijat_ovat_kevaan_ykkosaiheet_eduskunnalle/8628685 Viitattu 4.2.2016.

Kirvesniemi, T. 2013. Ammattikorkeakouluopintoihin valmentava koulutus maahanmuuttajille – kokemuksia Kymenlaaksosta. Kouvola: Kopijyvä Oy. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/69406/B-sarja_109_verkkojulkaisu.pdf?sequence=1. Viitattu 31.3.2016.

Korhonen, V. & Puukari, S. 2013. Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Juva: PS-kustannus.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Vastapaino.

Laitinen, K., Jukarainen, P. & Boberg, H. 2016. Maahanmuutto ja turvallisuus – arvioita nykytilasta ja ennusteita tulevaisuudelle. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 7/2016.

Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999

Laki työmarkkinatuesta 1542/1993

Maahanmuuttovirasto. 2016a. Turvapaikan hakeminen. Saatavissa: http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/turvapaikan_hakeminen. Viitattu 5.2.2016.

Maahanmuuttovirasto. 2016b. Vastaanottopalvelut turvapaikanhakijalle. Saatavissa: http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/vastaanottoiminta/vastaanoton_palvelut. Viitattu 5.2.2016.

Maahanmuuttovirasto. 2016c. Koko viraston yhteinen tilastokooste 2015. Saatavissa: http://www.migri.fi/download/64996_Tilastograafit_2015_valmis.pdf?828c1dbeb02bd388. Viitattu 9.2.2016.

Mankonen, H. 2015. ”Se käynnistyy se ajattelemisen prosessi, et mitä mä haluan tehdä ja mikä on se vaihtoehto.” Maahanmuuttajataustaisten nuorten kokemuksia Nuorten

Taidetyöpajan vaikutuksesta kotoutumiseen. Humanistinen ammattikorkeakoulu, kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma. Opinnäyte. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/101217/Mankonen_Hanna.bdf.pdf?sequence=1

Mattila, M. 2014. Millainen koulutus kotouttaa Suomeen nuorena muuttavan? JATKE-työotteella vaikuttavuutta nuorten kotoutumisen tukeen. Humanistinen ammattikorkeakoulu, järjestö- ja nuorisotyö, ylempi AMK.Opinnäyte. Saatavissa: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/77147/Mattila_Marjukka.pdf?sequence=1

Mikkola, H. 2012.Opettajien ja ohjaajien kokemuksia työskentelystä maahanmuuttajanuorten alkuvaiheen opetuksessa Opin Aika- projektissa. Rovaniemen ammattikorkeakoulu, sosiaaliala. Opinnäyte. Saatavissa: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/48687/Opinnaytetyo_virallinen%20versio.pdf?sequence=1

Nieminen, T. & Larja, L. 2015. Suomen tai ruotsin kielitaito vähintään keskitasoa kolmella neljästä ulkomaalaistaustaisesta. Artikkelit Tilastokeskuksen nettisivuilla. Saatavissa: http://tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/art_2015-11-02_003.html. Viitattu 25.2.2016.

Niessen, J. & Schibel, Y. 2007. Kotouttamiskäsikirja päättäjille ja käytännön toimijoille. Toinen laitos. Saatavissa: <http://bookshop.europa.eu/fi/kotouttamiskaesikirja-paeaettaejille-ja-kaeytaennoen-toimijoille-pbNE7707002/>. Viitattu 16.2.2016.

Nuorisolaki 27.1.2006/72

Opetushallitus. 2005. Maahanmuuttajien koulutus Suomessa. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/121983_OPH_maahanmuu.ajaesite_fivalmis.pdf. Viitattu 15.3.2016.

Opetushallitus. 2015. Kuukauden tilasto: Ulkomaiset hakijat korkeakoulujen yhteishaussa. Www-artikkeli. Saatavissa: http://www.oph.fi/tietopalvelut/tilastotiedot/103/0/kuukauden_tilasto_ulkomaiset_hakijat_su_osivat_ammattikorkeakouluja. Viitattu 11.4.2016.

Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus 77/1968. Saatavissa: http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1968/19680077/19680077_2. Viitattu 9.2.2016.

Pitkänen, P. 2006. Etninen ja kulttuurinen monimuotoisuus viranomaistyössä. Helsinki: Edita.

Rantapelkonen, S. 2010. Työpajatoiminta osana maahanmuuttajanuorten kotoutumista. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, sosiaaliala. Opinnäyte. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/23413/Rantapelkonen%20Sauli.pdf?sequence=1>

Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja.

Sisäministeriö. 2016a. Turvapaikanhakijoita saapui viime vuonna ennätysmäärä. Saatavissa: <https://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat>. Viitattu 9.2.2016.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Pdf-dokumentti. Saatavissa: http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf. Viitattu 18.4.2016.

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2013. Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2013. TEM raportteja 38/2013. Pdf-dokumentti. Saatavissa: http://www.tem.fi/files/37758/TEMrap_38_2013_web_23102013.pdf. Viitattu 18.4.2016.

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2016a. Kotouttaminen.fi. Kotouta hyvä käytäntö! Kotouttamisen osaamiskeskus avaa hyvien käytäntöjen haun helmikuussa. Saatavissa: http://www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen/info/uutiset/kotouta_hyva_kaytanto!_kotouttamisen_osaamiskeskus_avaa_hyvien_kaytantojen_haun_helmikuussa.119860.news. Viitattu 4.2.2016.

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2016b. Tiedotteet: Työ. Ministeri Lindström: Paine kotouttamisen saralla voimistuu. Saatavissa: http://www.tem.fi/tyo/tiedotteet_ty?89506_m=119938. Viitattu 10.2.2015.

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2016c. Usein kysytyt kysymykset. Kotoutuminen ja kotouttaminen. Saatavissa: https://www.tem.fi/tyo/maahanmuuttajien_kotouttaminen/usein_kysytyt_kysymykset/kotoutuminen_ja_kotouttaminen. Viitattu 16.2.2016.

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2016d. Kotouttaminen.fi. Hyvät käytännöt. Millainen on hyvä kotoutumista edistävä käytäntö? Saatavissa: http://www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen/tyon_tueksi/hyvat_kaytannot. Viitattu 28.4.2016.

Valtioneuvosto. 2015. Hallituksen turvapaikkapoliittinen toimenpideohjelma. Saatavissa: <http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1058456/Hallituksen+turvapaikkapoliittinen+toimenpideohjelma+8.12.2015/98990892-c08e-4891-8c23-0d229f1d6099>. Viitattu 18.4.2016.

Valtioneuvoston kanslia. 2015. Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma. Pdf-dokumentti. Saatavissa: http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_nettili.pdf/801f523e-5dfb-45a4-8b4b-5b5491d6cc82. Viitattu 12.4.2016.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: Ps-kustannus.

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014